

Hyvinvointi•
imago
palvelu

- kuka kaipaa KuVaa?

Mikkelin seudun kulttuuri- ja
vapaa-aikatoimen seutuselvitys II, 2007
Pia Puntanen

Kuka kaipaa KuVaa ?

Mikkelin seudun kulttuuri- ja
vapaa-aikatoimen seutuseelvitys II

Pia Puntanen

Huhtikuu 2007

Sisältö

Esipuhe	5
Kuka kaipaa KuVaa?	7
Tavoitteena apuväline kunnille	8
KuVan Paras – kulttuuri ja vapaa-aika osana kunta- ja palvelurakennemuutosta	9
Mistä on kysymys?.....	9
KuVassa ei ole rajoja.....	9
Tehtävänä edistää, järjestää, tukea	10
Mikkelin seudun kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen nykytilaselvitys	11
Yhdistelmävirkoja ja eläköitymistä	11
Monipuolisia palveluja	12
Yhteistyötä ja avunantoa.....	15
Pieni osa kuntataloutta.....	15
KuVa muutoksessa	18
Kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen yhteistyömalleja	20
Mikkelin seutukirjasto – valtakunnallinen edelläkävijä	20
SENU – 10 vuotta seudullista nuorisotyötä.....	20
Oulun seutu – syntyykö seudullinen nuoriso- ja liikuntakeskus?	21
Seutukunnallistettua ja ulkoistettua kulttuurituotantoa	21
Toimintamalleja kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen järjestämiseksi Mikkelin seudulla	23
Seutuyhteistyön tuloksia	23
Väestömuutoksien vaikutus KuVa-sektorille	24
Johtopäätökset ja jatkotoimenpiteet	26
Liitteet	28
Lähteet.....	34

Esipuhe

Kunnalliset kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelut (KuVa) ovat pieni, mutta näkyvä osa kuntasektorin toimintaa. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimella on vahvoja kontaktipintoja sosiaali- ja terveystoimeen, matkailuelinkeinon sekä alueen vetovoimaisuuteen. Kuva-sektorin merkitykseen ja asemaan kiinnitetään usein huomiota vasta, kun palvelut ovat uhattuina. Viime aikoina vahvasti esillä olleen kunta- ja palvelurakennemuutoksen myötä tuli tarpeelliseksi tarkastella myös kulttuuri- ja vapaa-aikasektorin palvelujen järjestämistä.

Mikkelin seudun seutuvaliokunta päätti kokouksessaan joulukuussa 2006 selvittää seudun kuntien kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen tilannetta ja sen yhteyksiä Paras-hankeeseen. Tavoitteena oli luoda tausta-aineisto kuntapäätäjille seudullisesta näkökulmasta. Selvityksen laati FM Pia Puntanen yhteistyössä Hirvensalmen kunnan vapaa-aikasihteri Hannu Inkeroin-

sen kanssa. Selvitystyö rahoitettiin Mikkelin seudun aluekeskusohjelmasta.

Käsillä olevassa selvityksessä käsitellään kuntien kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen nykytilaa henkilö- ja talousresurssien näkökulmasta sekä palveluja ja niiden järjestämistä. Seudullisen yhteistyön järjestämistavoista on muutamia esimerkkejä ja lopuksi toimenpidesuosituksia seudullisen yhteistyön jatkamiseksi kunta- ja palvelurakennemuutoksen puitelaimen hengessä.

Toivomme, että selvitystä hyödynnetään Mikkelin seudun KuVa-toimintojen kehittämisessä. Uskomme, että seudun hyvä yhteistyön henki innostaa KuVa-toimijoitakin uusiin avauksiin.

Mikkelin seudulla 23.3.2007

Pia Puntanen

Hannu Inkeroinen

Kuka kaippaa KuVaa?

Kulttuuri- ja vapaa-aikasektorilla on monia kontaktipintoja sekä kuntien oman toimialan sisällä että muussa elinkeinotoiminnassa. Yhteys hyvinvointisektoriin on tutkittu ja tunnustettu. Ennaltaehkäisevä työ liikunnassa ja nuorisotoimen saralla on keskeisesti tunnustettua, kuten myös kulttuurin merkitys terveydelle ja yksilön monipuoliselle kasvulle ja kehitykselle. Yhteistyötä esimerkiksi elämäntapaohjelmien puitteissa tulee lisätä KuVa-sektorin ja sosiaali- ja terveyssektorin välillä.

Lapsille ja nuorille suunnattu liikunta- ja kulttuurikasvatus on merkittävässä roolissa lasten ja nuorten kehityksen ja Suomen tulevaisuuden kilpailukyvyyn kannalta. Virikkeellinen ja maailmankuvaa avartava liikunta ja taidekasvatus sekä yhteisöllisyys tukevat tasapainoista kasvua. Kunnalliset tai kuntien järjestämät, kaikille suunnatut palvelut ovat tasa-arvoisen kehityksen tae.

Kulttuuri- ja liikuntatapahtumat ovat Mikkelin seudulla keskeinen osa matkailun sisältöä. Taidekeskus Salmelan kesä, Mikkelin Musiikkijuhlat, St. Michel-ravit, Savonia-hiihto ja lukuisat muut tapahtumat tuovat seutukunnalle matkailijoita. Etelä-Savo on maan suurimpia vapaa-ajan asutuksen maakuntia. Keskittymiä on erityisesti Mikkelin seudulla. Kunnalliset kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelut toimivat perusinfrastruktuurina vapaa-ajanasumiselle ja matkailulle. Esimerkiksi liikuntareitit, uimahallit ja laskettelurinne ovat osa matkailutuotteita ja -palveluja.

Mikkelin seudulla olisi mahdollisuus lisätä hanketoimintaa paitsi KuVa-sektorin sisällä, myös erilaisilla rajapinnoilla muun muassa luovaan talouteen (esim. kulttuuriperinnön digitointihankkeet), Mikkelin ammattikorkeakoulun elämäntuotantoklusterin kanssa (suunnitteilla elämyksellisten tapahtumien ja palveluiden hankekokonaisuus), matkailuelinkeinon kanssa (hyvinvointi- ja liikunta-matkailu) jne.

Kunnat osallistuvat perustoimintojensa lisäksi elinkeinoelämän kehittämiseen. Matkailu, hyvinvointi ja luova talous ovat nopeasti kasvavia toimialoja, joilta on selvät yhteydet kulttuuri- ja vapaa-aikasektorin infrastruktuuriin ja palveluihin. Näiden asioiden yhdistäminen voisi epäilemättä tuoda mahdollisuuksia toisaalta elinkeinoelämän kehittämiseen ja toisaalta kunnallisten palvelujen turvaamiselle.

Kulttuurin, liikunnan ja nuorisokasvatuksen vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen on

tutkittu paljon viime vuosina¹. Johtopäätökset ovat samansuuntaisia: liikkuva ja harrastava ihminen elää onnellisempänä ja terveempänä pidempään.

Seuraavassa esiteltä kolme eri lähestymis- ja arviointitapaa, jotka toimivat yhtä hyvin suhteessa koko kulttuuri- ja vapaa-ajan toimialaan, sen tulosalueiden välillä tai niiden sisällä. Normatiivinen kulttuurikäsitelmä sisältää ajatuksen eriarvoisista kulttuureista, joista yksi on parempi kuin muut. Relativistinen kulttuurikäsitelmä puolestaan korostaa erilaisten kulttuurimuotojen tasa-arvoa, moninaisuutta ja kontekstisidonnaisuutta. Instrumentaalisen kulttuurikäsitelmän mukaan kulttuurilla on vain välineellinen arvo. Mikä tahansa on hyvä, jos siitä on taloudellista, poliittista, sosiaalista, terveydellistä tai muuta hyötyä.

Kuinka siis suhtaudutaan kunnalliseen kulttuuri- ja vapaa-aikatoimeen sen järjestäjien eli kuntien taholta? Nähdäänkö sektori itsessään tärkeäksi kuntalaisten elämänlaadun parantajaksi, onko joku sen osa-alue toista tärkeämpi vai onko kyseessä väline, jonka avulla on mahdollista säästää jollakin toisella kuntatalouden sektorilla? Nähdäänkö toimialan ylläpito investointina alueen kilpailukyvyyn ja vetovoimaisuuden kehittämiseen?

Ihminen on psykofyysinen kokonaisuus, jonka hyvinvointiin, terveyteen ja onnellisuuteen vaikuttavat monet tekijät. Kulttuuri- ja liikuntaharrastukset ovat eräs keskeinen hyvinvoinnin tekijä. Yksilön kannalta kyse on mielekkään ja laadukkaan elämän mahdollisuudesta. Yhteiskunnan kannalta sen jäsenten hyvinvointi on taloudellinen, poliittinen ja sosiaalinen kysymys. Hyvinvoiva ihminen on yhteisönsä hyödyllinen jäsen. Keskeisinä pidetään harrastusten sairauksien ja syrjäytymisen ennaltaehkäisevää vaikutusta. Alueen ja seudun kannalta kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelut voidaan nähdä kilpailukyky- ja vetovoimatekijöinä, mutta myös paikallisidentiteetin rakentajina.

Alueita myydään ja markkinoidaan usein kulttuurisilla sisällöillä (Kainulainen, Kunta ja kulttuurin talous), joista on tullut merkittävä kilpailutekijä. Eteläsavolaisia esimerkkejä ovat muun muassa Mikkelin markkinointi musiikkijuhlien avulla, Mäntyharjun Taidekeskus Salmelan avulla tai Savonlinna Oopperajuhlien avulla. Lahden seudulla uskotaan liikunnan/urheilun ja kulttuurin liittoon.

Kulttuuri- ja vapaa-aikasektorilla on kuntien kokonaistaloudessa pieni merkitys, mutta suuri

¹ Ks. kirjallisuusluettelo.

KuVan PARAS – kulttuuri ja vapaa-aika osana kunta- ja palvelurakennemuutosta

Mistä on kysymys?

Kunta- ja palvelurakennemuutoksen tavoitteena on elinvoimainen, toimintakykyinen ja eheä kuntarakenne. Sen avulla on tarkoitus varmistaa koko maassa laadukkaat ja asukkaiden saatavilla olevat palvelut. Palvelurakenteen on oltava kattava ja taloudellinen ja sen on mahdollistettava voimavarojen tehokas käyttö.

- Valtio edellyttää kunnilta selvitystä siitä, kuinka ja millä resursseilla palvelut aiotaan tuottaa vuoteen 2015 mennessä. Lain henki edellyttää kuntaliitoksia tai yhteistoiminta-alueita, jotka perustuvat työssäkäyntialueeseen tai muuhun toiminnalliseen kokonaisuuteen.

Kunkin kunnan on annettava valtioneuvostolle selvitys ja uudistuksen toimeenpanosuunnitelma elokuun 2007 loppuun mennessä. Toimeenpanosuunnitelmassa arvioidaan kunnan taloudellisia edellytyksiä turvata asukkailleen lainsäädännön edellyttämät palvelut.

Väestö ja palvelurakennemuutos tulee tehdä muun muassa "...kunnan päättämistä opetus- ja kulttuuritoimen tehtävistä".¹ Se tarkoittaa, että myös kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen kohdalla on mietittävä palvelujen saatavuus ja turvaaminen sekä resurssit niiden järjestämiseksi.

Laiassa on edellytetty kaupunkiseutusuunnitelmaa Mikkeliä, Hirvensalmelta ja Ristiinalta. Kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen näkökulmasta on herännyt mahdollisuuksia yhdistää kuntien kulttuuri- ja vapaa-aikatoimet. Hirvensalmella ja Ristiinassa vapaa-aikasihteereiden työpanos jakautuu kaikkien kolmen osa-alueen, nuorison, liikunnan ja kulttuurin kesken. Voidaan nähdä, että hallintoa organisoimalla saataisiin enemmän voimavaroja kenttätöihin ja palvelut kuntalaisille pystyttäisiin turvaamaan paremmin. Henkilöstön peruskoulutus Ristiinassa ja Hirvensalmella täydentää toisiaan: Hirvensalmen vapaa-aikasihteeri on liikuntapuolen osaaja ja Ristiinasta löytyy kulttuuri- ja nuorisotyön ammattilaisia. Soveltamalla esimerkiksi vastuukuntamallia myös Mikkelissä saisi lisäresursseja henkilöstön lisäyksenä ja ostopalvelujen myynnistä.

¹ Asetus kunta- ja palvelurakennemuutosta koskevien tietojen toimittamisesta valtioneuvostolle. 15.2.2007.

KuVassa ei ole rajoja

Kunta- ja palvelurakennemuutoksen tavoitteena on palvelujen käyttömahdollisuus yli kuntarajojen. Kulttuuri- ja vapaa-aikasektorin kohdalla kysymys on toisen tyyppinen kuin kunnan muilla toimialoilla. Lähes kaikki kulttuuri- ja vapaa-aikasektorin palvelut ovat jo nyt vapaasti naapurikuntalaisten, matkailijoiden tai turistien käytettävissä. Eroja on esimerkiksi tilojen vuokraushinnoissa naapurikuntien seuroille. Avustuksia jaetaan vain oman kunnan seuroille ja järjestöille.

Muutama esimerkki:

- kansalaisopistojen kurssit ovat vapaasti kaikkien käytettävissä
- kirjastoilla on usein yhteinen kirjastotietojärjestelmä, yhteinen aineisto- ja asiakastietokanta jne. Lisäksi kirjastokortteja myönnetään naapurikuntalaisille ja vapaa-ajanasukkaille
- liikuntapaikat ja -reitit ovat halukkaiden käytettävissä
- seuratoiminnassa yhdistää asia, eivät kuntarajat. Esimerkiksi Juniori-Jukureiden toiminnassa on pelaajia ja toimitsijoita kaikista lähiseudun kunnista.
- taidelaitokset – teatterit, museot, orkesterit – ovat kaikille avoimia.
- jne.

Asiakkaan kannalta rajoja ei ole. Tällöin palvelun maksava kunta tarjoaa verovaroilla tuettuja palveluja myös muille kuin oman kunnan asukkaille. Nykyisessä taloudellisessa tilanteessa on vaikea nähdä, että kunnat alkaisivat osallistua naapurikuntien ylläpitämien, jo olemassa olevien kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen ja laitosten ylläpitoon. Kuntaliitokset ovat mahdollisuus maksupohjan laajentamiseksi, ja samalla yksinkertaisin hallinnon malli, mutta kuntaliitoskysymykset ratkaistaan muiden kuin kulttuuri- ja vapaa-aikasektorin tarpeiden perusteella. Sektori on pieni osa kuntien taloutta, ja realistinen vaihtoehto nykytilanteessa on yhteistyö palvelujen järjestämisessä.

Tehtävänä edistää, järjestää, tukea

Suomen perustuslaissa turvataan yksilön siviilisykselliset oikeudet. Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.

Kulttuuri- ja vapaa-aikasektori kuuluu opetusministeriön hallinnonalaan. Kullakin sektorilla on oma lakinsa. Lisäksi teatterilla ja orkesterilla, museoilla ja taiteen perusopetuksesta ovat omat lakinsa, jossa säädetään niiden järjestämisluvista ja valti-onosuuksista.

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta (728/1992):

Kunnan tehtävänä on edistää, tukea ja järjestää kulttuuritoimintaa kunnassa. Kunnan tehtävänä on myös järjestää kunnan asukkaille mahdollisuuksia taiteen perusopetukseen sekä harrastusta tukevaan opetukseen taiteen eri aloilla. Kulttuuritoiminnalla tarkoitetaan taiteen harjoittamista ja harrastamista, taidepalvelusten tarjontaa ja käyttöä, kotiseututyötä sekä paikallisen kulttuuriperinteen vaalimista ja edistämistä.

Liikuntalain (1054/1998) mukaan kunnan tulee luoda edellytyksiä kuntalaisten liikunnalle kehittämällä paikallista ja alueellista yhteistyötä sekä terveyttä edistävää liikuntaa, tukemalla kansalais-toimintaa, tarjoamalla liikuntapaikkoja sekä järjestämällä liikuntaa ottaen huomioon myös erityisryh-mät. Valtio tukee liikuntapaikkarakentamista.

Nuorisolain (72/2006) perusteella nuorisotyö ja -politiikka kuuluvat kunnan tehtäviin. Nuorisotyön toteuttamisesta vastaavat kunnat, nuorisoyhdistykset ja muut nuorisotyötä tekevät järjestöt. Nuorisotyön palveluja voidaan tuottaa myös alueellisesti kuntien yhteistyönä. Kunnan nuorisotyöhön ja -politiikkaan kuuluvat nuorten kasvatuksellinen ohjaus, toimintatilat ja harrastusmahdollisuudet, tieto- ja neuvontapalvelut, nuorisoyhdistyksien ja muiden nuorisoryhmien tuki, liikunnallinen, kulttuurinen, kansainvälinen ja monikulttuurinen nuorisotoiminta, nuorten ympäristökasvatus sekä tarvittaessa nuorten työpajapalvelut tai muut paikallisiin olosuhteisiin ja tarpeisiin sopivat toimintamuodot.

Kirjastolain (904/1998) mukaan kunnan tehtävänä on laissa tarkoitettujen kirjasto- ja tietopalvelujen järjestäminen. Kunta voi järjestää kirjasto- ja tietopalvelut itse taikka osittain tai kokonaan yhteistyössä muiden kuntien kanssa tai muulla tavoin. Kunta vastaa siitä, että palvelut ovat lain mukaisia. Asiakkaiden käytettävissä tulee olla kirjasto- ja tietopalvelualan henkilöstöä sekä uusiutuva kirjastoaineisto ja -välineistö.

Teatteri- ja orkesterilaissa (730/1992), museolais-sa (729/1992) ja laissa taiteen perusopetuksesta (633/1998) toiminnan järjestäjä voi olla kunta ja toiminnan pitää olla säännöllistä ja ammatillista, jolloin siihen voidaan saada valtionapua.

Mikkelin seudun kuntien kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen nykytila

Yhdistelmävirkoja ja eläköitymistä

Kulttuuri, liikunta, nuoriso ja kirjasto ovat seudun kuntien organisaatioissa ryhmittyneet siten, että neljässä kunnassa asiat käsitellään yhdistelmälautakunnassa (sivistys) ja kolmella kunnalla on oma, kulttuuri- ja vapaa-aika-asioihin keskittynyt lautakunta. Puumala siirtyi helmikuun alussa 2007 uuteen organisaatioon, jossa nuoriso- ja liikunta-asiat kuuluvat peruspalvelulautakuntaan ja kulttuuriasiat kunnanhallituksen alaisuuteen.

- Esittelijänä on useimmiten joku muu kuin sektorilla työskentelevä. Mikkelissä kulttuuri- ja vapaa-aikajohtaja esittelee kaikkien tulosalueiden asiat.
- Ristiinassa vapaa-aikasihteeri esittelee oman tulosalueensa asiat. Kangasniemellä liikuntasih- teeri esittelee kulttuurin, liikunnan ja nuorison asiat sivistyslautakunnassa. Tulosalueesta vastaava henkilö osallistuu asiantuntijana lautakunnan ko- koukseen, kun hänen alueensa asioita käsitellään.

Kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen asioiden käsittely ja valmistelu kunnittain Mikkelin seudulla

Kunta	Lautakunta	Esittelijä
Hirvensalmi	sivistyslautakunta	hallintojohtaja
Kangasniemi	sivistyslautakunta	liikuntasih-teeri
Mikkeli	kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta	kulttuuri- ja vapaa-aikajohtaja
Mäntyharju	kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta	hallintojohtaja
Pertunmaa	sivistyslautakunta	koulutoimenjohtaja
Puumala	peruspalvelulautakunta (nuoriso ja liikunta)	henkilöstöpäällikkö liikunta ja nuoriso
Ristiina	kunnanhallitus (kulttuuri- ja matkailu)	kunnanjohtaja kulttuuri
	vapaa-aikalautakunta	vapaa-aikasihteeri

Taulukko 1. Mikkelin seudun kuntien kulttuuri- ja vapaa-aika-toimen henkilöresssit (htv) vuonna 2006.

	Haukivuori	Hirven- salmi	Kangas- niemi	Mikkeli	Mänty- harju	Pertunmaa	Puumala	Ristiina	yht.
Kulttuuri	0,16	0,2	1,0	3,0	0,8	0,3	0,3	1,0	6,8
* museo				12,0					12,0
* orkesteri				12,0					12,0
* kirjasto		1,5	5,0	43,0	5,0				54,5
Liikunta		0,4	1,0	46,3	1,0	0,5	0,6		49,8
* liikuntapaikat		0,5	2,0	35,0	2,0			2,7	42,1
Nuoriso	1,00	0,4	3,5	8,5	2,0	0,5	0,4	1,3	17,6
* projektit				4,0					4,0
* osa-aikaiset ym.				3,5					3,5
Hallinto				3,0	0,5				3,5
Yhteensä	1,16	3,0	12,5	170,2	11,3	1,3	1,3	5,0	205,8

Taulukkoa lukiessa on otettava huomioon, että kuntien toimintatavat ovat erilaisia: esimerkiksi liikuntapaikkojen henkilöstö on muutamissa kunnissa teknisen toimen alaisuudessa. Merkittäviä kokoluokan vaihteluja erilainen organisoituminen ei kuitenkaan aiheuta.

Yhteensä Mikkelin seudun kuntien kulttuuri- ja vapaa-aikatoimi työllistää 205 henkilötyövuoden verran. Näistä Mikkelin osuus on 83 prosenttia. Mäntyharjussa ja Kangasniemellä sektori työllistää noin 12 henkilötyövuoden verran ja muissa kunnissa huomattavasti vähemmän.

Kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen sisällä suurin työllistäjä on liikuntatoimi, jossa liikuntapaikkojen hoito on suurin yksittäinen tekijä. Kirjasto työllistää seuraavaksi eniten. Eniten henkilöstöresursseja on liikunnalla, seuraavaksi nuorisotoimella ja vähiten kulttuurilla.

Työsuhteet ovat pääasiassa vakinaisia ja kokoaikaisia. Määräaikaisia henkilöitä käytetään useimmiten hankkeissa ja projekteissa (mm. Mikkelin nuorisotoimi). Osa-aikaisia työntekijöitä käytetään jonkin verran uinninvalvojina, kerho- ja nuoriso-ohjaajina ja liikuntapaikkojen hoidossa. Liikunta-alueiden kunnossapidossa käytetään jonkin verran myös työllisyysvaroin palkattua osa-aikaista henkilökuntaa.

Tehtävänimikkeitä sektorilla on yli viisikymmentä (liite 1). Yleisimpiä ovat kirjastovirkailija (34), liikuntapaikkojen hoitaja (19), nuoriso-ohjaaja (11), uinninvalvoja (8), siivooja (8) ja ulkoalueiden työntekijä (7).

Vakinaisten työntekijöiden keski-ikä vuonna 2007 on 49 vuotta. Vuoteen 2010 mennessä joukosta jää 13 henkilöä eläkkeelle (oletus 63 vuoden eläköitymisikä) ja vuoteen 2015 vielä 35 henkilöä lisää. Määrällisesti eniten eläkkeelle jää työntekijöitä liikuntatoimen piiristä. Vuoden 2015 jälkeen seudulla eläköityy useita kirjastovirkailijoita.

Koulutuksen vastaavuus on hyvä ja viroissa on alan koulutuksen saanut ammattitaitoinen henkilökunta. Toisaalta haasteita on kunnissa, joissa henkilön työaika on jaettu usean tulosalueen kesken. Viranhaltijan koulutus on useimmiten vain yhdelle tulosalueelle. Siirtyminen tulosalueelta toiselle, niiden hallinnolliset tehtävät sekä toimistohenkilöstön puute tekevät työstä helposti sirpaleisen ja katkeilevan. Luonnollista lienee myös toiminnan painottuminen viranhaltijan koulutuksen suuntaan.

• **Monipuolisia palveluja**

• Selvityksessä tarkasteltiin yleisen kulttuuritoimen, liikuntatoimen ja nuorisotoimen palveluja kunnissa (liite 2). Jossakin määrin sivuttiin myös yksityistä palvelutarjontaa, jota Mikkelissä on eniten. Kunnallinen kulttuuri- ja vapaa-aikatoimi muodostaa vain osan – joskin usein merkittävän osan – koko seudun palvelutarjonnasta.

• **Kulttuuri**

• Kulttuuritapahtumat ovat kuntien yleisimpiä kulttuurityön muotoja. Niitä on kaikissa kunnissa. Useilla kunnilla on myös oma kotiseutupäivä tai -juhla. Viidestä kunnasta järjestetään kulttuurimatkoja, joskin niiden määrä on vuosien mittaan vähentynyt, koska kuntalaisten omatoiminen kulminen on lisääntynyt. Kunnallinen elokuvateatteri toimii Kangasniemellä ja Mäntyharjussa. Mikkelissä on kaksi kaupallista elokuvateatteria. Harjastajateatteritoiminta on Etelä-Savossa aktiivista. Usein ryhmät ovat organisoituneet kansalaisopiston ryhmiksi, jolloin kansalaisopistosta saadaan ohjaaja. Kesäteatterit ovat monessa kunnassa merkittävä osa kulttuuritoimintaa.

• Kulttuuriperinne ja sen vaaliminen kuuluvat kunnallisen kulttuuritoimen piiriin. Kaikissa Mikkelin seudun kunnissa on kotiseutumuseo. Ne ovat rakennuksina osa kulttuuriympäristöä ja esinekoelomillaan ja näyttelyillään kertovat paikkakunnan menneisyydestä sekä luovat paikallisidentiteettiä. Ammatillisesti hoidettuja museoita on vain Mikkelissä. Kunnissa paikallismuseot ylläpidetään usein yhteistyössä kotiseutuyhdistyksen kanssa. Ristiinan Pien-Toijolan talomuseo on valtakunnallisesti merkittävä kohde, jolla on ympäristökeskuksen, maakuntamuseon, omistajien ja kunnan muodostama hoitokunta. Hirvensalmella on avattu hiljakkoin paikkakunnalta kotoisin olleen Ahti Karjalaisen syntymäkoti- ja historiamuseot.

• Taiteen perusopetuksesta yleisimmin tarjolla on musiikin perusopetusta musiikkiopistossa sekä käsityö- ja kuvataiteen perusopetusta. Tanssitaiteen perusopetusta tarjotaan Mäntyharjulla ja Mikkelissä, jossa on myös näyttämötaiteen opetusta. Kangasniemellä ja Mikkelissä on tarjolla sirkustaiteen opetusta. Taiteen perusopetus on järjestetty kunnissa yhteistyössä kansalaisopiston ja Mikkelissä pääasiassa yksityisten toimijoiden kanssa (Taito ry, Mikkelin Musiikkiopisto, Etelä-Savon tanssiopisto, Mikkelin taideyhdistys ry/Lasten ja nuorten kuvataidekoulu, Arto Kivekkään harmonikkakoulu, Kuusankosken sirkuskoulu).

• Seudulla ei ole saatavana sanataiteen ja rakennustaiteen perusopetusta.

Kaikissa muissa kunnissa paitsi Ristiinassa on laitoksiin suunnattua kulttuurityötä. Useimmiten kysymys on lähinnä vanhainkoteihin viedyistä musiikkiesityksistä ja taidenäyttelyistä. Mikkelin ammattikorkeakoulun HAKKU – hyvinvointia ja kuntoa kulttuurista (2004–2006) -hankkeessa oli mukana useita sosiaali- ja terveysalan yksiköitä Mikkelistä ja Mäntyharjulta. HAKKU-projekti tuki ja vahvisti kulttuurin ja taiteen roolia sosiaali- ja terveysalan hoito- ja kuntoutusyksiköiden ja -yhteisöjen arjessa. Tavoitteena oli edistää asiakkaiden, asukkaiden ja potilaiden tasa-arvoa, inhimillisten oikeuksien toteutumista, hyvinvointia ja terveyttä. (<http://hakku.mikkeliyamk.fi/index.asp>)

Mikkelissä on useita kulttuurilaitoksia, joita pidetään yllä Mikkelin kaupungin toimesta ja valtionapujen turvin. Mikkelin kaupungin museolla - Etelä-Savon aluetaidemuseolla on maakunnallisia tehtäviä. Mikkelin kaupunginkirjasto - Etelä-Savon maakuntakirjasto vastaa maakunnallisesta kirjastotoiminnasta muun muassa keräämällä maakuntaa koskevaa kirjallisuutta. Mikkelin kaupungin orkesteri toimii kunnallisena orkesterina. Mikkelin Teatteria ylläpitää Mikkelin teatterin kannatusyhdistys, jossa kaupungilla on edustus. Kaupunki tukee teatterin toimintaa merkittävällä summalla vuosittain. Mikkelin Musiikkiopistoa ylläpitää kannatusyhdistys, johon yksityishenkilöiden lisäksi kuuluu useita kuntia yhteisöjäsenenä. Oppilaiden kotikunnat maksavat osuutta oppilasmäärän mukaan. Mäntyharjussa, Juvalla ja Kangasniemellä on opiston sivutoimipisteet.

Taiteilijoiden työtiloja seudulla on rajoitetusti. Kansainvälistä kulttuuriyhteistyötä ei kunnallisen kulttuuritoimen puitteissa tehdä.

Liikunta

Kaikissa kunnissa on sisäliikuntapaikoista vähintään liikuntasali ja kuntosali. Usein liikuntasali on kunnan suurimman koulun yhteydessä. Kunnallisten kuntosalien lisäksi kunnissa on myös yksityisiä kuntosaleja. Kyläkoulujen voimistelusalit toimivat esimerkiksi kansalaisopiston liikuntaryhmien pitopaikkoina. Sisähalleja on lisäksi Mikkeliillä ja Puumalalla tennis/squashhalli sekä Mikkeliissä jalkapallohalli. Suuren standardimitat täyttävän monitoimihallin puute koetaan seudulla ongelmaksi.

Ulkoliikuntapaikkoja ovat urheilukentät, kiekko-kaukalot, luistinradat, pallokentät, uimarannat ja tenniskentät. Niitä löytyy kaikista kunnista. Luistinrata on muissa kunnissa paitsi Haukivuorella, jossa sen sijaan on hyppymäki. Nurmikenttiä on muissa kunnissa yksi, mutta Mikkeliissä yhdeksän. Useimmiten liikuntapalvelut sijaitsevat kuntakes-

• kuksessa, mutta liikuntasaleja, pallokenttiä ja
• hiihtolatuja on myös kyläkoulujen yhteydessä. Sitä
• mukaa kun kouluja suljetaan, on uhkana myös
• lähiliikuntapaikkojen menetys. Toisaalta myös
• niitä tulee tarkastella suhteessa käyttäjämäärien
• muutoksiin.

• Hiihtoladut ovat yleisin talviliikuntapaikka. Niitä ylläpidetään kaikissa kunnissa muutamista kymmenistä kilometreistä Mikkelin yli 350 latukilometriin. Osa on valaistuja ja toimii kesäaikana pururatana. Useimmissa kunnissa on vaellusreittejä. Kaikissa kunnissa toimii vähintään yksi ratsastustalli, jotka tosin ovat yksityisiä.

• Liikunnan erityispalvelut/aluepalvelut keskittyvät pääasiassa Mikkeliin. Jäähallit, uimahallit, las-kettelurinteet sekä monet yksityiset liikunta-alan palvelut toimivat kaupungissa. Kangasniemellä on oma kunnallinen jäähalli ja vastikään avattu yksityinen golfkenttä. Ristiinassa on mahdollista käydä uimahallissa Kyyrönkaidan kurssikeskuksessa.

• Viime vuosina liikunnan yhteiskunnallinen vaikutavuus (lapset, terveystoiminta, erityisryhmät) on syrjäyttänyt aiemmin tavallisen kilpaurheilun, joka kuntakisoineen oli tuttua vuosikymmenien takaa. Tyypillisimmillään kuntien järjestämä lasten liikunta on uimakouluja ja kesäurheilukouluja. Lapsille suunnattuja liikuntaryhmiä järjestää kolmas sektori, jonka toimintaa kunnat tukevat. Myös kansalaisopiston piirissä järjestetään lasten liikuntaryhmiä, kuten esimerkiksi satujumppaa.

• Erytisryhmille liikunnan ohjausta on Mikkeliissä (ainoa erityisryhmien liikunnanohjaajan toimi), Mäntyharjulla, Kangasniemellä, Hirvensalmella sekä Ristiinassa sosiaalitoimen kautta järjestettynä.

• Terveystoiminnan ryhmiä on kaikissa Mikkelin seudun kunnissa. Kansalaisopisto on yhteistyökumppanina terveystoiminnan järjestämisessä kaikissa kunnissa, mutta ryhmiä järjestetään sekä kunnan omasta toimesta että yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa.

• Ero aikuisille suunnatun ja terveystoiminnan välillä ei välttämättä ole suuri. Useimmiten aktiiviväestölle suunnatusta liikuntatarjonnasta vastaakin kansalaisopisto, urheilu- ja liikuntaseurat sekä yksityiset yritykset. Kunnat saattavat osallistua palvelun järjestämiseen kolmannen sektorin toiminta-avustusten kautta, mutta eivät välttämättä lainkaan.

• Liitteessä 3 on selvitetty kuntien liikuntatoimen kalusto.

Nuoriso

Kuntien kuntakeskuksissa on kaikissa yksi nuorisotila, Mikkelissä niitä on kahdeksan. Tilat ovat auki keskimäärin neljänä päivänä viikossa, keskimäärin neljä tuntia kerrallaan. Ristiinassa aukioloaika on pidempi, seitsemän tuntia. Nuorisotaloilla järjestetään ohjattua toimintaa, jolla on kasvatuksellisia tavoitteita.

Työpajatoimintaa on harjoitettu Suomessa 1980-luvulta lähtien. Tarkoitus on antaa nuorille työkokemusta ja tukea tuetussa ympäristössä. Työpajat toimivat nuoriso-, opetus- ja sosiaalitoimen sekä työhallinnon yhteistyönä. Työpajatoimintaa on Kangasniemellä, Mäntyharjulla ja Mikkelissä. Mikkelissä se on suunnattu 17-25-vuotiaille, kahdessa muussa kunnassa myös vanhemmille. Kangasniemen työpajatoiminnan tulot ovat seudun suurimmat.

Kansainvälistä nuorisotoimintaa ei ole lainkaan tällä hetkellä Hirvensalmella ja Kangasniemellä. Ristiinassa ja Pertunmaalla koulutoimella on jonkin verran toimintaa ystävyyskuntien kanssa. Haukivuorella ja Mäntyharjulla on nuorisovaihtoa. Mikkelistä tehdään matkoja ja otetaan vastaan kv-nuorisoryhmiä lähinnä EU-rahoituksen turvin.

Maahanmuuttajat on huomioitu nuorisotoiminnassa niissä kunnissa, joissa maahanmuuttajia on (Mikkeli, Kangasniemi, Mäntyharju). Toisaalta maahanmuuttajia ei pyritä huomioimaan ”erityisryhmänä”, vaan normaalina osana yhteiskuntaa, nuorina, joilla on valtaväestöstä poikkeava kulttuuritausta.

Nuorisotiedotus ja -neuvonta on yksi nuorisotyön työmuodoista: nuorille annetaan nuorisotiedotuksen ja -neuvonnan keinoin ammattitaitoista apua, tukea ja tietoa erilaisissa nuorten elämään liittyvissä kysymyksissä. Etelä-Savossa on meneillään Itä-Suomen lääninhallituksen tukema nuorisotiedotus-hanke Po1nt, jossa seudun kunnat Pertunmaata lukuunottamatta ovat mukana. (www.po1nt.fi)

Kaikissa kunnissa nuorisotoiminnan muotoja ovat nuorille järjestetyt kerhot, leirit ja retket. Kaikissa kunnissa on bändien harjoittelutila, Mikkelissä useita.

Kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen palvelut voidaan jakaa lähi- ja aluepalveluihin esimerkiksi seuraavasti:

Lähipalvelut

- paikalliset kulttuuritapahtumat
- taiteen perusopetus
- paikallismuseot
- avustukset paikallisille kulttuuri-, liikunta- ja nuorisojärjestöille
- arki- ja lähiliikuntapaikat (esim. sisäliikuntatila, palloilukenttä, ulkoilureitti, kuntorata, hiihtolatu, uimaranta jne.)
- nuorisotila
- nuorten tiedotus- ja neuvontapiste
- kansalaisopisto

Aluepalvelut

- Mikkelin kaupunginkirjasto/Etelä-Savon maakuntakirjasto
- Etelä-Savon aluetaidemuseo
- Mikkelin orkesteri
- Mikkelin teatteri
- Naisvuoren uimahalli, Rantakeidas
- Mikkelin jäähalli
- ylikunnalliset ulkoilureitit

Kansalaisopistot järjestävät vapaan sivistystyön piirissä paljon opetusta, joka linkittyy kunnalliseen kulttuuri- ja vapaa-aikatoimeen. Mikkelin seudulla toimii tällä hetkellä kuusi kansalaisopistoa. Mikkelin kansalaisopiston toimialue kattaa myös Hirvensalmen, ja päätös Ristiinan opiston sulauttamisesta on tehty. Mäntyharjulla toimii oma opisto. Kangasniemi kuuluu Puulan seutuopistoon, Pertunmaa Itä-Hämeen opistoon ja Puumala Rajupusu-opistoon. Kansalaisopistojen yhdistymisiä on tapahtunut koko maassa ja myös Etelä-Savossa viime vuosina paljon. Valtakunnallinen yleiskehitys on, että pienet, haja-asutusalueilla toimivat opistot kamppailevat heikkenevän kuntatalouden kanssa, mutta asutuskeskusten suuret opistot pystyvät kehittämään ja vahvistamaan toimintaansa lisäämällä omaa varainhankintaa. Kansalaisopistojen rahoitus muodostuu valtionosuuksista, opiskelijamaksuista, kuntien osuuksista ja mahdollisista muista toimintatuloista.

Yhteistyötä ja avunantoa

Kunnallisten kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelujen järjestämistapoja on useita. Kunta voi itse järjestää palvelut, se voi järjestää ne yhteistyössä jonkun muun toimijan kanssa tai niin, että palvelun järjestää esimerkiksi joku kolmannen sektorin toimija, ja kunta avustaa yhdistystä. Palvelujen järjestämistapa on Mikkelin seudulla suhteessa kunnan resursseihin: Mikkeli, Kangasniemi ja Mäntyharju järjestävät paljon itse. Toisaalta Mikkeli myös avustaa laajasti kolmatta sektoria sekä toimii yhteistyössä yksityisen sektorin kanssa. Muissa kunnissa yhteistyö kolmannen sektorin kanssa on keskeisessä roolissa. Kansalaisopistossa järjestetään runsaasti muun muassa liikuntaryhmiä sekä maaseutukunnissa taiteen perusopetusta. Seurakunnat ovat yhteistyökumppaneita erityisesti lasten ja nuorten työn saralla. Erilaiset kerhot ja retket ovat yhteistyön muotoja. Urheiluseuroissa tehdään nuorisotyötä ja kilpaurheilu on kokonaan seurojen järjestämää.

Ostopalveluna seudulla järjestetään Pertunmaan kulttuuritoimen palvelut, Mikkelin orkesterin toiminnanjohtajan ja toimiston palvelut HT-Intendent Oy:ltä sekä jonkin verran esimerkiksi liikuntapaikkojen huoltoa.

• Lainsäädännön mukaan kuntien tehtävä on luoda edellytyksiä kulttuuri- ja liikuntatoiminnalle. Usein yhteistyö rakentuu niin, että kunta vuokraa tai antaa käyttöön omistamiaan tiloja yhdistyksille tai seuroille. Yhteistoiminnan variaatioita on useita, joista voisi mainita esimerkiksi Tornimäen laskettelurinne ja Mikkelin keilahalli, joissa yhteistyökumppanina on yksityinen yritys. Vastaavasti yhdistykset ovat yhteistyökumppaneina esimerkiksi Wisa-areenalla ja Kirjalan kartanossa Mikkelin lasten ja nuorten kuvataidekoulussa jne.

• Nuorisotoimen palvelut – nuorisotilat ja bändiharjoittelutilat – ovat kaikissa kunnissa kuntien omaa toimintaa. Kaikissa kunnissa on myös leirikeskus, joko kunnan tai seurakunnan omistama. Yleisin yhteistyön muoto on retkien, leirien ja kerhojen järjestäminen yhdessä joko seurakunnan tai kolmannen sektorin kanssa.

• Mikkeli, Mäntyharju ja Kangasniemi ovat ”omavaraisimpia” nuorisotoimen palvelujen tuottamisessa. Näillä on myös suurimmat resurssit. Mikkeli järjestää projekteja ja hanketoimintaa, jossa ammattikorkeakoulu ja lääninhallitus ovat kumppaneita. Lääninhallituksen tuki mahdollistaa kunnille esimerkiksi Po1nt-hankkeeseen osallistumisen.

Pieni osa kuntataloutta

Seudun kulttuuri- ja vapaa-aikatoimeen käytetyt varat

Mikkelin seudun kuntien kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen sektorin toimintakulut olivat vuonna 2005

• noin 15,1 miljoonaa euroa. Tuottoja olin runsas 2 miljoonaa, ja toimintakatteeksi jäi 12,8 miljoonaa euroa.

Taulukko 2. Mikkelin seudun kuntien kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen toimintakate % kunnan toimintakatteesta vuonna 2005.

Haukivuori	Hirvensalmi	Kangasniemi	Mikkeli	Mäntyharju	Pertunmaa	Puumala	Ristiina
1,9	3,2	2,7	6,2	3,3	3,3	1,6	1,9

Lähde: Tilastokeskus, kuntien tunnuslukuja; Kuntien tilinpäätökset 2005.

Taulukko 3. Mikkelin seudun kuntien kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen toimintakatteet tulosalueittain vuonna 2005.

	Hauki- vuori	Hirven- salmi	Kangas- niemi	Mikkeli	Mänty- harju	Pertunmaa	Puumala	Ristiina*	Yhteensä
Kulttuuri	14 174	16 196	87 849	1 371 092	100 408	21 359	17 683	13 044	1 641 806
Kirjasto	99 657	120 365	249 608	1 881 072	298 941	96 795	154 586	194 113	3 289 250
Liikunta	46 745	81 188	219 087	2 898 060	322 061	41 866	38 553	226 333	3 873 893
Nuoriso	32 905	49 568	108 994	1 032 518	113 183	26 887	46 446		1 410 502
Museo		43 009		720 970					763 979
Orkesteri				601 160					601 160
Mikaeli				944 680					944 680
Hallinto				200 447				104 126	304 573

Lähde: Kuntien tilinpäätökset 2005.

* Ristiinan vapaa-aikatoimen talousarvio rakentuu hallinto, tapahtumat, liikuntapaikat –tulosalueisiin.

Koko kuntataloudessa kulttuuri- ja vapaa-aika-sektori on pieni kokonaisuus. Pienimmillään se on seudulla vain 1,6 prosenttia koko kunnan toimintakatteesta. Kun se jaetaan vielä tulosalueittain, on yksittäisen kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimen osuus vain prosentin kymmenyksiä.

Liikunta ja kirjasto ovat kustannuksiltaan suurimmat kulttuuri- ja vapaa-aikasektorin tulosalueet. Kirjaston valtionavut ovat kuitenkin noin 15 prosenttia suuremmat kuin liikuntatoimen, jolloin liikuntatoimi on kustannuksiltaan selkeästi suurin sektori. Suurin osa kuluista muodostuu liikuntapai-

koista ja niiden ylläpidosta. Kulttuuritoimen noin 1,6 miljoonasta noin miljoona on Mikkelin kaupungin avustusta Mikkelin teatterille. Se huomioiden yleisen kulttuuritoimen kustannukset jäävät alle puoleen nuorisotoimen kustannuksista. Taidelaitokset erillisinä tulosalueina nostavat kulttuurin kokonaisuutta.

Myös kunnittain tarkasteltuna liikunta ja kirjasto ovat kustannuksiltaan kärkisijoilla. Kaikissa kunnissa liikuntapaikkojen ylläpito ei ole liikuntatoimella, minkä vuoksi luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia.

Taulukko 4. Mikkelin seudun kuntien kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen yhteenlasketut budjetit vuonna 2005.

	Kunnat	Kunnat + Mikkeli	Kunnat % kokonaisbudjetista
Tuotot	292 422	2 117 120	13,8
Palkat ja henkilöstömenot	1 225 501	6 068 696	20,2
Palvelujen ostot	822 9091	2 216 148	37,1
Ostot	518 758	1 556 119	33,3
Avustukset	165 545	1 429 635	11,6
Vuokrat	143 088	3 011 965	4,8
Muut toimintakulut	44 214	112 149	39,4
Toimintatuotot	293 879	2 118 576	13,9
Toimintakulut	3 252 579,70	14 727 277,22	22,09
Toimintakate	2 829 689,41	12 479 689,44	22,67

Lähde: Kuntien tilinpäätökset 2005.

**Taulukko 5. Kulttuuri- ja vapaa-aikasektorin nettokustannukset
Mikkelin seudulla vuonna 2005/e asukas.**

	Hauki- vuori	Hirven- salmi	Kangas- niemi	Mikkeli	Mänty- harju	Pertunmaa	Puumala	Ristiina
Kirjasto	45	47	43	41	53	51	55	40
Liikunta ja ulkoilu	16	35	48	70	59	48	58	70
Nuorisotyö	19	21	26	23	19	25	17	1
Museot, teatterit, orkesteri		17		54	2	1	12	
Yleinen kulttuuritoimi	6	8	14	26	16	11	7	1
Yhteensä	86	128	131	214	149	136	149	112

Lähde: Tilastokeskus, kuntien tunnuslukuja 2005.

Kaikkiaan lähes neljä viidesosaa seudun kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen yhteenlasketusta toimintakuluista syntyy Mikkelissä. Tuotoista muodostuu kaupungissa 86 prosenttia. Henkilöstökuluista noin neljä viidennestä syntyy Mikkelissä.

Kunnissa käytetään palvelujen ostoon 37 prosenttia kuntien yhteensä KuVa-sektorilla käyttämistä palvelujen ostoista. Myös materiaaliostoihin ja muihin toimintakuluihin käytetään kunnissa enemmän kuin niiden suhteellinen osuus on kuntien ja kaupunkien yhteenlaskettavista toimintakuluista.

Mikkeli jakaa avustuksia lähes 90 prosenttia kokonaissummasta. Ilman Mikkelin teatterin avustusta kuntien osuus on 39 prosenttia jaetuista avustuksista.

Itä-Suomen läänissä kuntien liikuntatoimen kokonaismenot vuonna 2003 olivat 59,05 euroa/asukas. Etelä-Savossa vastaava luku oli 69,61. Kuntien talouslukujen vertailu on osittain hankalaa, koska kunnat laativat talousarvionsa vaihtelevilla tavoilla. Keskeisimmät erot johtuvat siitä, mitä kaikkia kuluja kullekin tulosalueelle kirjataan. Suurin yksittäinen tekijä on suhtautuminen kiinteistöihin ja niiden huoltoon: kirjataanko tilavuokrat ja esimerkiksi liikuntapaikkojen kunnossapito varsinaisen tulosalueen kirjanpitoon vai esimerkiksi tekniseen toimeen. Vaihtelevia käytäntöjä on lisäksi muun muassa kustannuslaskennallisten erien sekä poistojen kirjaamisessa.

Esimerkiksi Kangasniemen ja Mäntyharjun välillä on kymmenen euron ero kulttuuri- ja vapaa-aikasektoriin per asukas käytetyissä rahoissa. Kangasniemi kirjaa sektorille vain varsinaisen toiminnan, jolloin käytetty rahamäärä asukasta kohden on luonnollisesti pienempi. Suuruusluokan ja kuntien väliset mittasuhteet tilastot kuitenkin kertovat. Haukivuori ja Ristiina olivat selvästi pienimmät ja Mikkeli suurin, mutta muiden viiden kunnan käyttämä rahamäärä asukasta kohden samassa suuruusluokassa.

• Valtionosuudet osana KuVan rahoitusta

• Opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmä on osa kuntien valtionosuusjärjestelmää. Kunnille maksetaan opetus- ja kulttuuripalvelujen järjestämisestä aiheutuviin käyttö- ja perustamiskustannuksiin valtionosuuksia laissa säädettyjen laskennallisten perusteiden mukaan.

• Valtionosuuksien käyttö ei ole sidottu tiettyyn tarkoitukseen eikä sen käytöstä tehdä selvityksiä tai tilityksiä. Kunnat päättävät palvelujen tuottamisesta ja niihin käytettävistä rahoista. Valtionosuuksia maksetaan myös vapaaehtoisten taide- ja kulttuuripalvelujen turvaamiseksi (teatteri, museo, orkesteri) sekä myönnetään tukea muun muassa kirjastojen ja liikuntapaikkojen perustamishankkeisiin sekä kirjastoautojen hankintaan.

• Valtionosuudet perustuvat laskennallisiin yksiköihin, joiden mukainen rahoitus maksetaan ylläpitäjälle, sekä kunnan asukaskohtaiseen rahoitukseen, joka vähennetään kunnan valtionosuutta maksettaessa. Valtionosuuksien laskennalliset perusteet ovat vuonna 2007 seuraavat (taulukko seuraavalla sivulla):

Valtionosuuksien laskennalliset perusteet vuonna 2007

Tulosalue	Peruste	Yksikköhinta euroa	Prosenttia
Kulttuuritoiminta	asukasmäärä	3,50	29,7
Liikuntatoimi	asukasmäärä	10,80	29,7
Nuorisotyö	alle 29 v. asukasmäärä	29,70	29,7
Taiteen perusopetus	asukasmäärä	1,40	29,7
Kirjasto			
-korostus maakuntakirjastolle ja harvaan asutuille alueille	asukasmäärä	45,83	
Orkesteri	laskennallinen henkilötyövuosi	32 711/htv	37,0
Museo (korotus 10 % maakunta- ja aluetaidemuseoille)	lask.htv.	37 584/htv	37,0

Alla olevaan taulukkoon on hahmoteltu Mikkelin seudun kuntien kulttuuri- ja vapaa-aikasektorin saamat valtionosuudet. Laskennallinen valtionapu ei ole kuitenkaan se raha, joka kunnille maksetaan. Järjestelmä on monitahoinen ja siihen liittyy muun muassa tietyillä perusteilla laskettava kunnan omarahoitusosuus. Lopulliseen summaan vaikuttavat kunkin kunnan verotulot ja niiden perusteella saatava/maksettava verotulontasaus. Yleisesti ottaen nyrkkisääntönä voitaneen pitää, että kunnat saavat noin 30 % laskennallisista valtionosuuksista kassansa.

Alla olevan laskelman perusteella voidaan arvioida, että Mikkelin seudun kunnat saavat keskimääräin 39 prosenttia valtionosuuksia koko kulttuuri- ja vapaa-aikasektorin yhteenlasketusta toimintakatteesta (12,8 milj.euroa).

KuVa muutoksessa

Suomen kuntaliitto teki vuonna 2005 kyselyn kunnille opetus- ja kulttuuripalvelujen järjestämistavoista. Kyselyssä haluttiin tietää palvelujen vaihtoehtoisista järjestämistavoista (muu kuin kunnan oma). Kulttuuripalveluja järjestettiin 65 prosentissa kunnista vaihtoehtoisilla tavoilla, nuorisopalveluja 48 ja liikuntapalveluja 58 prosentissa kunnista. Lisäksi suunnitteilla vaihtoehtoisia järjestämistapoja oli kaikilla sektoreilla yli 30 prosentissa.

Kulttuuritoimen yleisin suunnitteilla oleva yhteistyön muoto oli hallinnollisen yhteistyön suunnitelu. Hallintopalvelujen alueellistamista kannatettiin eniten pienten ja keskisuurten kuntien vastauksissa. Myös nuorisotoimen yhteistyösuunnitelmat

Taulukko 6. Mikkelin seudun kuntien kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen laskennallinen valtionapu vuonna 2007.

	Hirven-salmi	Kangas-niemi	Mikkeli	Mänty-harju	Pertunmaa	Puumala	Ristiina	Yhteensä
Kirjasto	67 372	163 297	1 325 039	179 256	54 911	87 999	133 332	2 308 070
Taiteen perusop.	1 072	2 599	20 293	2 853	874	1 167	2 122	30 982
Kulttuuri	2 681	6 498	50 734	7 133	2 185	2 918	5 306	77 455
Liikunta	8 273	20 051	156 550	22 011	6 742	9 004	16 372	239 003
Nuorisoto	2 286	6 417	63 379	7 004	2 073	2 649	5 741	89 548
Museo			194 309					194 309
Orkesteri			205 752					205 752
Yhteensä	81 684	198 862	2 016 056	515 121	66 786	103 737	162 873	3 145 119

Lähde: http://www.oph.fi/info/rahoitus/rahjulk07/rahjulk07_kirmuu.pdf; http://www.oph.fi/info/rahoitus/rahjulk07/rahjulk07_muteur.pdf; <http://vos.uta.fi/rap/vos/v07/v21yk607.html>. 14.2.2007.

koskivat alueellista ja seudullista yhteistyötä. Liikuntatoimessa yhteistyösuunnitelmat keskityivät toiminnan piiriin, tapahtumiin, kilpailuihin, liikuntapaikkojen rakentamiseen ja viranhaltijayhteistyöhön, maankäytön suunnitteluun jne.

Itä-Suomen lääninhallitus on julkaissut selvityksen läänin kunnallisista kulttuuripalveluista (2006) ja kuntien liikuntatoimesta (2004, uusi julkaistaan 2007). Itä-Suomen läänissä yleisen kulttuuritoimen nettokustannukset ovat alle maan keskiarvon, Etelä-Savossa kuitenkin lähellä sitä. Etelä-Savossa on enemmän yleisen kulttuuritoimen työvoimaresursseja kuin läänin muissa kunnissa. Isoissa kunnissa ja maakunnissa Etelä-Savossa kulttuuritoiminta arvioitiin yleisimmin virkeäksi, minkä katsottiin johtuvan toimivasta järjestökentästä ja yhteistyöstä eri tahojen välillä. Tulevaisuus nähtiin negatiivisena siellä, missä resurssit olivat suurimmat eli isoissa kunnissa ja Etelä-Savossa.

Kyselyssä viranhaltijat näkivät useamman kunnan yhteisen viranhaltijan yhdistelmävirkaa parempana vaihtoehtona.

Liikuntatoimen kokonaismenot/asukas olivat koko läänissä 59,05 euroa, Etelä-Savossa 60,61 euroa. Myös avustukset asukasta kohden olivat läänin keskiarvoa suuremmat. Etelä-Savossa perusavustukset ovat pieniä, ja kohdeavustuksia myönnetään enemmän kuin muissa maakunnissa.

Liikuntapaikkojen kunnossapitoon myönnetty määrärahat pienenivät Etelä-Savossa vuosina 1999–2003, kun ne muissa maakunnissa nousivat. Vuosituhannen vaihteessa liikuntapaikkoja suljettiin jonkin verran ja hoidon tasoa laskettiin. Vuoden 2005 kyselyn mukaan Mikkelin seudun seitsemästä kunnasta viidessä oli laskettu edelleen hoidon tasoa. Kunnossapidon taso arvioitiin Hirvensalmea lukuun ottamatta hyväksi. Liikuntapaikkojen kunto arvioitiin Ristiinassa ja Puumalassa tyydyttäväksi, muualla hyväksi.

Itä-Suomen läänissä eniten ostopalvelusopimuksia on liikuntatoimen kunnossapitotehtävissä. Niiden määrä Etelä-Savossa on laskenut, kun muissa maakunnissa niihin käytetyt määrärahat ovat kasvaneet ja sopimusten määrä lisääntynyt. Palvelujen maksullisuudessa on siirrytty maksuttomuudesta maksullisuuteen ja myös lasten käyttömaksut ovat lisääntyneet.

Alla kaksi lainausta Mikkelin seudun KuVan nyky-päivästä:

”Ei voida ajatella, että lakkauttamalla tai yhdistämällä virkoja tai toimia voidaan lisätä vapaa-aikasihteereiden työtaakkaa loputtomasti. Tulisi mieluummin tarkastella työtapoja ja oikeasti pohtia, mitkä työtehtävät ovat tarpeellisia ja mitä tehtäviä voidaan ostaa ostopalveluina esim. yrittäjiltä tai kolmannelta sektorilta.

Pienissä kunnissa ei tahdo vain niitä palvelun tarjoajia löytyä ja kolmas sektori riutuu muutenkin tekijöiden puutteessa. Esim. liikuntatoimessa ei voida kaikkia kunnallisia tehtäviä säilyttää urheiluseurojen harteille. Urheiluseuratoiminnan tehtävä on järjestää harjoitus- ja kilpailutoimintaa eikä ajaa latuja. Myös nuorisotalotoiminta tarvitsee koulutetun työvoiman mikäli halutaan toiminnan olevan tavoitteellista.”

(yhdistelmäviranhaltija)

Yhdistelmävirat koetaan ongelmalliseksi, koska niissä ei ehdi keskittyä kunnolla mihinkään osaluokkaan. Usein yhdistelmäviranhaltija on myös oman toimialansa toimistotyöntekijä mikä entisestään vähentää varsinaiseen ammatilliseen työhön käytettävää aikaa.

”Museotoimessa, kuten varmaan muissakin KuVan yksiköissä, toimintaan varatut resurssit ovat niukentuneet aikojen kuluessa. Toisaalta toiminnan sisällöt ovat monipuolistuneet. Ulospäin suunnattu toiminta on kasvanut, yleisöä palvellaan nyt monipuolisemmin kuin aiemmin.

Vuonna 2006 bruttobudjetissa henkilöstökulut ja toimitilojen kustannukset olivat 74,8 prosenttia museotoimen budjetista. Museokentällä käytetty periaate ”terveestä” museobudjetoinnista on se, että palkkoihin ja tilavuokriin käytettäisiin 50 prosenttia ja saman verran toimintaan. Museotoimen nykyinen budjettirakenne tarkoittaa sitä, että toiminta on erittäin haavoittuvainen pienillekin määrärahan supistuksille.”

(museotoimenjohtaja)

Suuri osa kulttuuri- ja vapaa-aikasektorin kuluista muodostuu kiinteistönhuollosta ja -ylläpidosta. Toiminnasta on jouduttu tinkimään määrärahojen vähetessä tai pysyessä ennallaan. Kiinteistöjen vanheneminen, epätarkoituksenmukaisuus ja uusien teknologioiden käyttöönotto vähentää osallisuutta varsinaiseen toimintaan jäävää osuutta.

Kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen yhteistyömalleja

Koko kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen yhteistyötä tai yhdistämistä monen kunnan välillä ei ole Suomessa tehty. Yhteistyö ja yhteistyömallit ovat useimmiten sektorikohtaisia. Useita suunnitelmia on vireillä, mikä johtuu muun muassa PARAS-hankkeen sysäysvaikutuksesta, mutta myös kuntakentän kiristyvästä taloudellisesta tilanteesta.

Alla muutamia esimerkkejä hyväksi jo koetuista, vasta vireillä olevista tai juuri aloittaneista toimintamalleista eri puolilta Suomea.

Mikkelin seutukirjasto – valtakunnallinen edelläkävijä

Mikkelin seutukirjasto aloitti toimintansa vuonna 2004, jolloin Ristiinan kunta alkoi ostaa Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjastolta kirjastopalvelut. Kokemusta toimintojen yhdistämisestä Mikkelillä oli vuoden 2001 kuntaliitoksesta, jolloin kaupunki, Mikkelin maalaiskunta ja Anttola perustivat uuden Mikkelin kaupungin. Vuonna 2007 seutukirjastoon kuuluvat Haukivuori (2005), Pertunmaa (2006) ja Puumala (2007). Lisäksi Hirvensalmi ostaa kirjaston johtajapalvelut. Kuntien kirjastoista on tullut Mikkelin kaupunginkirjaston lähikirjastoja, jotka toimivat entisissä tiloissaan. Kaupunginkirjastosta on nimetty johtajakelpoinen vastuuhenkilöksi kuhunkin uuteen lähikirjastoon. Ostajakunnista on nimetty henkilö Mikkelin kulttuuri- ja vapaa-aikalautakuntaan, jonka kokouksissa hän on paikalla kirjastoasioita ja talousarviokysymyksiä käsiteltäessä. Yhteistyötä edisti alan ammattihenkilöstön (johtajakelpoisuus) heikko saatavuus ja kunnallistalouden heikkeneminen.

Vuoteen 2005 mennessä lainojen hinta/asukas oli laskenut 14 prosenttia, toimintamenot lähes 11 ja henkilötyövuodet lähes viisi prosenttia. Samaan aikaan lainausten määrä oli noussut noin kolme prosenttia. Asiakkaiden näkökulmasta ostavissa kunnissa palvelu on parantunut: kirjastojen aukioloaika on pidentynyt, kirjastoihin on saatu lisää asiakastyöasemia, kokoelmia on voitu täydentää entistä enemmän jne. Henkilöstön näkökulmasta toimintaan on saatu enemmän suunnitelmallisuutta, koulutusta, uusia työtapoja ja -välineitä sekä suuremman ammatillisen työyhteisön edut.

Seutukirjasto toimii vastuukuntamallilla, jossa kunnat ostavat palvelun Mikkelin kaupungilta. Yhteistoimintasopimuksessa määritellään palvelujen tuottaminen ja kehittäminen, palvelujen taso sovitun vuoden tunnuslukujen perusteella, hallinto ja henkilöstö (Mikkelin kaupungin hallinnon alaisia,

henkilökunta siirtynyt vanhoina työntekijöinä Mikkelin palvelukseen), palvelun ostajalle jäävät vastuut (palvelujen taso, kiinteistöt), yhteistoimintakorvaus sekä sopimuksen seuranta, laskutus, voimassaolo ja purkamisen.

Taustalla oli Mikkelin kuntaliitoksen aikana liikkeelle lähtenyt kehittämistoiminta, jossa kirjastolle luotiin yhteiset arvot, pelisäännöt, toimintatavat ja strategia. Prosessissa Mikkelin kaupunginkirjaston henkilökunta onnistui kirkastamaan oman työnsä toimintamallin, jota oli helppo tarjota, kun naapurikunnista kysyttiin halukkuutta huolehtia myös heidän kirjastostaan.

Yhteistyö vaati käytäntöjen yhdenmukaistamisen: kirjastojärjestelmästä aiheutuviin muutoksiin (laina-ajat, myöhästymismaksut, uutuusaineistot jne.) pelättiin turhaan asiakkaiden negatiivisia reaktiota. Myös henkilöstöä koskevia käytäntöjä (tiedottaminen, yksikköpalaverit, työvuorot, vaihdot, tauot jne.) yhdenmukaistettiin. Onnistumisen edellytyksenä Mikkelin kirjastotoimenjohtaja Leila Utriainen näkee oman alan perusteellisen tuntemisen, ostajan puolelta ilmaistun tarpeen ja sopimuksen laadinnan lähtökohtana kumpikin voittaa -asenteen. Lisäksi palvelujen toteutumisen arviointitilaisuudet ja suunnittelutilaisuudet kuntien johdon kanssa auttavat luottamuksen rakentamisessa.

SENU – 10 vuotta seudullista nuorisotyötä

Loimaan seutukunnalla on tehty yli kymmenen vuotta seutukunnallista nuorisotyötä. Vuonna 1995 voimaan tulleen uuden nuorisolain myötä seudun 12 kuntaa perustivat Nuorten Elinolot –projektin. Projektin jälkeen toiminta jatkui Loimaan nuorisotoimen hallinnoimana seutukunnallisena nuorisotoimena, jonka jatkosta päätetään kaksivuotiskausittain. Jokainen kunta (10) maksaa noin euron/asukas. Seutukunnalla on noin 38 000 asukasta. Loimaan kaupunki on suurin 13 100 asukkaalla.

Tavoitteena on saavuttaa kuntien niukoilla resursseilla enemmän toimimalla yhteistyössä. SENU:n päätehtävä on toteuttaa nuorisotyötä kuntayhteistyönä ja edistää uusia nuorisotyön toimintoja seutukunnassa. Toiminta kohdistuu kaikille nuorille, mutta erityisesti tukea tarvitseville ja erityistilanteissa oleville nuorille. Lisäksi koulutetaan kuntien omia nuorisotyöntekijöitä ja sidosryhmiä. SENU:ssa työskentelee seutukunnallinen aluekoordinaattori.

Loimaan seutukunnallisesta nuorisotyöstä on tehty Suomen ensimmäinen kattava seurantatutkimus nuorisotyön seutuyhteistyöstä. Tutkija Petri Cederlöfin mukaan yksi suurimmista nuorisotyön kehittämisen ongelmista on se, että suurin osa kuntien nuorisotyöntekijöistä ei tee ainoastaan nuorisotyötä, vaan toimet ovat yhdistelmävirkoja. Kun monet kunnat ovat samantyyppisessä tilanteessa, on hyödyllisempää palkata useammalle kunnalle yhteinen kokopäiväinen nuorisotyöntekijä. Valtakunnallinen haaste seutuistumisessa on paikallisen perustoiminnan varmistaminen ja sellainen yhteinen koordinointi ja hallinto, joka vapauttaa työpanoksia paikallisiin perustehtäviin. Cederlöfin mukaan kooltaan ja välimatkoiltaan pienten kuntien olisi mielekästä pyrkiä palkkaamaan paikallisesti nuorisotyöntekijät ja niiden lisäksi nuorisotyön koordinointiin, organisointiin, tukeen ja kehittämiseen yksi ylikunnallinen kokopäiväinen nuorisotyön koordinaattori aina 10 000 asukkaan väestöpohjaa kohden.

Tavoitteena on SENU:n toiminnan vakinaistaminen. Uhkana hankkeelle on muutamien kuntien mahdollinen siirtyminen Loimaan seudusta Turun seutuun.

Oulun seutu – syntykö seudullinen nuoriso- ja liikuntapalvelukeskus?

Oulun seudun palvelustrategia valmistui vuonna 2004. Sen alahankkeina ovat Oulun seudun liikuntapalvelukeskus ja Oulun seudun nuorisotyön osaamis- ja palvelukeskus. Seutuhallitus päätti tehdä hankkeen, jonka tavoitteena oli toimintamallin luominen nuorisopalvelujen ja liikuntapalvelujen seudullisesta järjestämisestä ja tuottamisesta tilaaja-tuottaja –mallin pohjalta. Lähtökohtana oli selvittää erilaisia toimintamallivaihtoehtoja, joista valittaisiin toteutettava. Jatkohankkeessa selvitetään kustannuksia, kartoitetaan palveluja, tuoteistetaan jne.

Valittaviksi toimintamalleiksi jäivät:

a. lähes nykytilanne

- palvelut tuotetaan nykyisellä kunta- ja sektorijalla olemassa olevia yhteistyömalleja kehittäen, lisäämällä sopimuksiin perustuvaa yhteistyötä ja/tai ostopalveluja erikoispalveluista

b. itsenäiset kunnat palveluita tilaten

- palvelut tuotetaan yhdistämällä liikunta- ja nuorisektorit ja keskittämällä toiminnat, osaamista ja ostopalvelua tilaaja-tuottajamallin mukaisesti kukin kunta itsenäiset päätökset tehden

c. seudullisesti toimien

- yhteisen keskitetyn palvelutuotannon aikaansaamiseksi tilaaja-tuottajamallin mukainen yhteinen strategia, jota toimeenpannaan seudullisessa päätöksentekoaikavälissä

Käsittelyssä oli myös useita muita malleja, jotka hylättiin prosessin aikana (1. tilaajana seudullinen lautakunta ja tilauskeskus, tuotanto seudullista. 2. kuntien lautakunnat tilaajina, tuotanto seudullista. Tuotannon rakenteessa käsiteltiin elämäntapa- ja kaariajatteluun pohjautuvaa mallia, toimintakokonaisuusmallia ja aluejakomallia. 3. nykyisenlainen toiminta, vain liikuntalaitosten ja joidenkin yksittäisten toimintojen yhteistyön tiivistäminen).

Oulun seudun nuoriso- ja liikuntatiimit käsittelevät suunnitelmaa. Kummatkin olivat sitä mieltä, että sektorit on pidettävä erillään. Nuorisotiimi kannatti sekä nykytilanne- että itsenäiset kunnat palveluja tilaten -mallia. Liikuntatiimi kannatti jälkimmäistä. Kummatkin kannattivat seudullisen nuoriso- ja liikuntastrategian tekemistä ohjaamaan tulevaisuuden toimintaa. Sivistystiimi kannatti nuorison kohdalla itsenäiset kunnat -mallia ja liikuntatoimen kohdalla seudullisen toiminnan mallia sekä strategioiden laatimista.

Suunnitelma on kuntakerroksella, mutta PARAS-hankkeen vaikutuksesta toistaiseksi jäissä. Kuntien suhtautuminen on ollut pääosin positiivista. (Oulun seutu, liikuntatiimin vetäjä, Oulun kaupungin liikuntajohtaja Jari Parkkonen 1.3.2007)

Seutukunnallista ja ulkoistettua kulttuurituotantoa

Suupohjan seutukunnalla asuu noin 30 000 ihmistä, joista noin puolet Kauhajoen kaupungissa. Vuonna 2003 perustettiin **Suupohjan kulttuuriyhdistys ry**, jolle palkattiin seudullinen kulttuurisihteeri. Seudun kunnat – Kauhajoki, Jurva, Teuva, Karijoki, Isojoki – ovat yhdistyksessä jäsenenä ja maksavat toiminnasta 1,50 e/asukas. Missään Suupohjan kunnassa ei ollut omaa kulttuurisihteeriä, vaan toiminnan aloittaminen oli lisäsaatus kulttuuriin. Kuntien tehtäviä (esim. avustukset, paikalliset itsenäisyys- ja veteraanijuhlat jne.) ei ole siirretty seudulliselle kulttuurisihteerille. Kuntien ja yhdistyksen välinen palvelusopimus on yleisluontoinen ja irtisanoutumisaika on puoli vuotta.

Seudullisen kulttuurityön merkitys on tunnustettu alueella, vaikka kriittisiä mielipiteitä sen hoitamisesta yhdistyksen kautta on myös olemassa, muun muassa siksi, että Kauhajoen kaupunki lopetti avustukset kulttuuriyhdistyksille. Kulttuuri on osa Paras-hanketta Suupohjan seudulla. Seudul-

linen kulttuurisihteeri on työssään keskittynyt alku-
vuosina (2004–2006) kansanmusiikkitapahtuma
Spelien järjestämisen ohella neuvontaan, koordi-
nointiin ja seudulliseen tapahtumatuotantoon. Toi-
minta tapahtuu tiiviissä yhteistyössä paikkakuntien
kulttuuritoimijoiden kanssa. (Reija Iso-Mustajärvi,
Suupohjan kulttuuriyhdistys ry, 5.3.2007.)

Kiiminkijoen opisto Oy on Haukiputaan, Kiimin-
gin ja Ylikiimingin omistama kansalaisopisto, jonka
toiminta alkoi vuonna 1963 työnväenopistona. Yh-
tiöittäminen tapahtui vuonna 1992. Opisto tuottaa
Haukiputaan ja Kiimingin kunnille yleisiä kulttuu-
ripalveluja. Se järjestää, välittää ja tuottaa kult-
tuuripalveluja kaikenikäisille yhteistyössä kuntien,
järjestöjen ja seurakuntien kanssa. Lisäksi opiston
kulttuurituotanto vastaa Kiimingissä toimivasta
O.R.Jauhiaisen museon toiminnasta.

Vuoden 2007 alusta **Oulunsalon** kunta (9 300
asukasta) ulkoisti kulttuuripalvelunsa liikelaitok-
seksi, joka tällä hetkellä kantaa **Kulttuuri-insti-
tuutin** nimeä. Liikelaitoksen perustamisen taustalla
oli irrottaa Oulunsalo soi –musiikkifestivaali
kunnan organisaatiosta. Lisäksi PARAS-hanke
vaikutti taustalla. Liikelaitokseen siirrettiin kan-
salaisopisto, yleisen kulttuuritoimen palvelut,
taidekoulu ja festivaali. Ensimmäisenä vuonna
kunta siirsi koko sektoriin käyttämänsä budjetti-
varat liikelaitoksen käyttöön. Jatkossa kunta tulee
ostamaan palvelut. Henkilökunta siirtyi liikelaitok-
sen palvelukseen. Avustukset kulttuuriyhdistyksille
valmistellaan liikelaitoksessa, mutta päätökset
tekee sivistyslautakunta. Pyrkimyksenä on myydä

• palveluja naapurikunnille, joiden kanssa käydään
• parhaillaan neuvotteluja. (Kulttuurisihteeri Kylli
• Marttila, Oulunsalo, 12.3.2007).

• Yksittäisten kuntien kulttuuripalveluja on ulkois-
• tettu useampiakin. Esimerkkeinä muun muassa
• Ruokolahden ja Luumäen kulttuuripalvelut, jotka
• ulkoistettu **Kulttuuripalvelu Kaiky Ky:lle** vuosina
• 2000 ja 2005 sekä Pertunmaalla vuoden 2006
• alusta lukien **KSKT-Consulting Oy:lle**. Kummas-
• sakin on taustalla aiemmin kunnan palveluksessa
• ollut, kulttuuriasioita hoitanut henkilö.

• Noin 21 000 asukkaan Järviseudun seutukunta
• muodostuu viidestä kunnasta (Alajärvi, Evijärvi,
• Korttesjärvi, Lappajärvi ja Vimpeli). Resurssien
• väheneminen ja PARAS-hanke on edistänyt
• kuntien välisen toiminnallisen yhteistyön lisää-
• mistä. Seudun vapaa-aikatoimen teemaryhmän
• johdolla laadittiin kuntien yhteinen vapaa-aikatoi-
• men strategia (11/2006). Työn tuloksena syntyi
• toimintamalli, jossa Järviseudun vapaa-aikapalve-
• lukeskus tuottaa kaikki kuntien kulttuuri- ja va-
• paa-aikatoimen palvelut. Ostajana on seudullinen
• vapaa-aikalautakunta, jossa on kaikista kunnista
• kaksi edustajaa. Kullakin tulosalueella on oma
• neuvostonsa asiantuntijaelimenä. Lähtökohtana
• on nykyisten resurssien säilyttäminen. Työnjakoa
• ja tehtäviä järjestelemällä uskotaan palvelujen
• parantumiseen. Työ on kesken ja toteuttamissuun-
• nitelman arvioidaan valmistuvan syksyllä 2007.

Toimintamalleja kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen järjestämiseksi Mikkelin seudulla

Seuraavassa tarkastellaan erilaisia mahdollisia toimintamalleja kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen seudulliseksi järjestämiseksi. Kunta- ja palvelurakennemuutosten kannalta keskeisiä ovat isojen sektoreiden ratkaisut. Pyrkimys on päästä yksinkertaisiin hallinnollisiin rakenteisiin, jotka vapauttavat resursseja palvelujen tuottamiseen.

Suurempi kuntakoko tai yhteistoiminta-alue mahdollistaa olemassa olevien voimavarojen, infrastruktuurin ja osaamisen tehokkaamman hyödyntämisen, voimien kokoamisen, ammattitaidon ja kehittämisen, laajemman moniammatillisen yhteistyön ja työnjaon, palvelujen monipuolisuuden ja erikoistumisen sekä turvaa palvelujen tasarvoisen saatavuuden.

Palvelujen järjestämisvastuu voi olla

- kunnalla (kuntaliitokset)
- isäntäkunnalla (sopimusperusteisuus)
- kuntayhtymällä (uusi hallintorakenne)

Palveluja voivat tuottaa

- kunta (yksikkö, liikelaitos)
- osakeyhtiö (kunta, kuntien yhteinen)
- kuntayhtymä (normaali kuntayhtymä, liikelaitoskuntayhtymä)
- ostopalveluna yritykset ja/tai yhteisöt

Mikkelin seudulla selvitystyö eri sektoreilla on käynnissä. Yhteistoiminta-alueelle lain antamat mahdollisuudet hallintomalliksi ovat kuntayhtymä tai vastuukuntamalli (laissa isäntäkuntamalli). Mikkelin kaupunki on tarjonnut seudun kunnille jälkimmäistä yhteistyön muotoa eri sektoreiden palveluiden järjestämisessä.

Kulttuuri- ja vapaa-aikasektori on vapaampi teemmään omia ratkaisuja, koska lainsäädäntö ei sido

• sitä niin tiukasti kuin muita sektoreita. Toisaalta sektorin pienuus sulkee pois joitakin vaihtoehtoja. Valtionosuuksien säilyminen (kuten esim. seutukirjaston mallissa) tulee ottaa huomioon. Ostopalvelun näkökulmasta on huomioitava myös se, onko alueella yrityksiä, jotka voivat palveluja myydä tai löytyykö kolmannelta sektorilta tekijöitä. Pidemmällä aikavälillä osaamisen varmistaminen niin hallinnon/ostajan kuin tuotannonkin puolella on keskeinen kysymys.

• Kulttuuri- ja vapaa-aikasektorin näkökulmasta kuntayhtymä on liian raskas malli sektorin kokoon nähden, jonka lisäksi se pikemminkin lisää kuin vähentää hallintoa. Jos/kun kuntaliitokset eivät tule kysymykseen, on vastuukuntamalli realistinen tarkasteluvaihtoehto. Koska seutuyhteistyö on sektorilla toistaiseksi vähäistä, vaatii asian jatkokäsittely kuntien luottamuselinten päätöksen ja yksityiskohtaisen selvityksen ja laskelman tulosalueittain ja kunnittain.

Seutuyhteistyön tuloksia

• Seutustrategiassa 2000-luvun alussa Mikkelin seudun kunnat visioivat: ”seudun kunnat muodostavat vetovoimaisen seutukaupungin, jossa toimiva lähidemokratia on yhdistetty tehokkaaseen yhteiseen palvelutuotantoon”. Marraskuussa 2005 seutuvaltuusto linjasi palvelurakenteen kehittämisen seudullisesti.

• Sen seurauksena muun muassa seudun kuntien kulttuuri- ja vapaa-aikatoimet ovat käyneet vuosina 2005–2006 keskusteluja yhteistyön tiivistämisestä ja tarpeesta. Tuloksena on Aki Kaurasen kokoama ”Mikkelin seudun kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen seutuselvitys”. Selvityksessä yhteistoiminnan muodoiksi nähtiin muun muassa (taulukko alla):

Yhteistoiminnan muotoja

Liikunta	Kulttuuri	Nuoris
Seudullinen liikuntapalveluryhmä	Kulttuuri kiertämään - kiertävät työpajat - kiertävä kivi- lastentaideprojekti - Kalevala tutuksi	Ammatillinen verkostoituminen
Tapahtumat & tiedotus	Museoyhteistyö	Toiminnan organisointi ja pelisäännöt
Kalustoyhteistyö	Kulttuurikahvit / kulttuuriväen toimintafoorumi	Työpajojen seudullinen kehittäminen

Yhteistoiminnan muodot

Kuluneen vuoden aikana liikuntatoimen piirissä on suunniteltu kalustoyhteistyön muotoja. Kulttuurin puolella hyviä käytäntöjä on kierrätetty ja pidetty kulttuuriväen tapaamisia. Paikallismuseoiden avuksi tuli Savonlinnan maakuntamuseon hallinnoima Etelä-Savon paikallismuseoiden kehittämishanke.

Kulttuuripalvelujen yhteistyöajatukset eroavat liikunnan ja nuorisoyhteistoiminnan muodoista. Se on enemmän hyvien käytäntöjen siirtämistä ja kierrättämistä sekä tiedon välitystä kuin kiinteämpien toimintamuotojen etsimistä. Näkökulma tulee ymmärrettäväksi, kun vertaillaan sektoreiden henkilöresursseja seudulla: kulttuurissa 6,8, liikunnassa 49,8 ja nuorisolla 17,6 henkilötyövuotta. Kulttuuripalvelujen vähäisillä henkilöresursseilla on erittäin haasteellista pyrkiä ”sulauttamaan” toisen kunnan alueelta tehtäviä esimerkiksi vas-tuukunnan organisaatioon. Toisaalta pienimpien resurssien puolella suurin apu olisi tarpeen.

Kaurasen selvityksessä visioitiin tulevan yhteistyön mahdollisuuksia kolmen eri mallin avulla.

1. Suunnitelmallisen yhteistyön mallissa

jatkettaisiin nykyisillä linjoilla, mutta suunnitelmallisemmin. Haasteeksi nähtiin se, toteutuisiko lainkaan, koettaisiinko yhteistoiminta irralliseksi ja ylimääräiseksi työksi. Nykyisillä resursseilla on epätodennäköistä, koska seutuorientaatio puuttuu.

2. Yhteistyöhankkeiden mallissa yhteistyö rakentuisi hankkeiden ympärille, joihin haettaisiin ulkopuolista rahoitusta. Mahdollisuus on yhteistyötä eteenpäin vievä ja uusia resursseja tuova. Uhkana mallissa on hankkeiden irtoaminen varsinaisesta kokonaisuudesta sekä kaikkien kuntien mahdollisuus (henkilö)resurssien

puutteissa osallistua. Omarahoitusosuudet pienissä kunnissa saattaisivat nousta kynnyskysymyksiksi, toisaalta hankkeilla olisi mahdollista saada kehitettyä osa-alue kerrallaan toimintaa. Esimerkiksi ammattikorkeakoulun kulttuurituotaja-opiskelijat voisivat olla hyvä apu.

3. Seutukoordinoinnin mallissa palkattaisiin yhteinen seutukoordinaattori, jolloin mahdollisuutena on pitkäjänteinen tulevaisuus suunnittelu, yli sektoreiden vaikuttava ja tekijöitä kokoava, KuVa:n äänen paremmin esille tuova malli, jossa olisi myös lisäresursseja. Paras-hanke on tehnyt seutukoordinoinnin mallin tarpeettomaksi, koska lain hengen mukaista on järjestää palveluja suurempana kokonaisuutena. Lisäksi lisäresursseja sektorille on vaikea saada.

Kunta- ja palvelurakennemuutos on muuttanut vuoden takaista tilannetta sikäli, että kuntien on annettava perusteltu selvitys ja toimeenpanosuunnitelma siitä, kuinka palvelut aiotaan järjestää. KuVa-sektoriin on siis otettava kantaa.

Väestömuutoksien vaikutus KuVa-sektorille

Ennusteiden mukaan seuraavan kahdeksan vuoden aikana väki vähenee Mikkelin seudulla noin 2000 henkilöllä. Suurimmat menettäjät ovat Kangasniemi ja Puumala. Lähempänä kaupunkia ja saavutettavuuden kannalta edullisemmin sijaitsevien Mäntyharjun, Hirvensalmen ja Ristiinan väestömenetykset arvioidaan pienemmiksi. Mikkelin väkiluku pysyy lähes ennallaan ottaen huomioon kaupunkiin vuoden alussa 2007 liitetyn Haukivuoren väkiluku.

Mikkelin seudun väestö vuonna 2006 ja ennuste 2015, 2025

Kunta	2006	2015	Voitto/tappio	2025	Voitto/tappio	Yhteensä
Haukivuori	2 272					
Hirvensalmi	2 566	2 494	-72	2 541	47	-25
Kangasniemi	6 194	5 663	-531	5 260	-403	-934
Mikkeli	46 559	47 795	1 236	48 573	778	2 014
Mäntyharju	6 689	6 598	-91	6 360	-238	-329
Puumala	2 758	2 482	-276	2 337	-145	-421
Pertunmaa	2 059	2 281	222	2 340	59	281
Ristiina	5 059	4 891	-168	4 729	-162	-330
Seutu	74 156	72 204	-1 952	72 140	-64	-2 016

Lähde: Tilastokeskus.

Mikkelin seudun väestö ikäryhmittäin 2005 ja ennuste 2015, 2025

	2005	2015	Voitto/tappio	2025	Voitto/tappio	Yhteensä
0-6	6 134	4 445	-1 689	4 190	-255	-1 944
7-11	4 591	3 436	-1 155	3 302	-134	-1 289
12-15	3 957	2 915	-1 042	2 787	-128	-1 170
16-19	3 591	3 135	-456	2 798	-337	-793
20-39	15 631	14 651	-980	21 393	-1 385	-2 365
40-64	25 004	24 969	-35	21 393	-3 576	-3 611
65-74	6 905	10 800	3 895	11 458	658	4 553
75-84	4 068	5 828	1 760	8 425	2 597	4 357
85 -	934	2 115	1 181	2 496	381	1 562

Lähde: Tilastokeskus.

Vuoteen 2015 mennessä lasten ja nuorten määrä vähenee noin 4 300 henkilöllä. Aktiivi-ikäisen aikuisväestön määrä laskee noin tuhannella. Sen sijaan 65–74 -vuotiaiden määrä kasvaa lähes neljällä tuhannella ja yli 75-vuotiaiden määrä lähes kolmella tuhannella.

Asiakasrakenteen muutos vaikuttaa myös kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen toimintaan. Monet liikunnan ja kulttuurin rakenteet ja palvelut eivät toisaalta ole sidottuja tiettyyn ikään. Lasten ja nuorten määrän väheneminen tekee heille suunnattujen palvelujen ylläpidon varsinkin pienissä kunnissa haasteelliseksi. Tarjonta ylittää kysynnän, ja kilpailu vähenevien lasten harrastuksista tulee todennäköiseksi. Palvelurakennetta pienemmillä ikäluokilla ei pystytä ehkä (ainakaan maksuttomana) pitämään yllä, vaan keskittymistä tapahtune. Ennakoivien toimenpitein voidaan vaikuttaa siihen, onko seudulla harvempia palvelun tarjoajia, jotka kokoavat asiakkaat laajemmalla alueella vai putoaako joitakin "lajeja" kilvassa pois. Ensimmäinen vaihtoehto on monipuolisuuden säilyttämisen kannalta parempi.

Aktiivisen aikuisväestön määrä vähenee vuoteen 2015 tuhannella, mistä ei ehkä voi odottaa merkittävää muutosvaikutusta. Sen sijaan seuraava kymmenvuotiskausi vuoteen 2025 merkitsee jo merkittävää muutosta noin 4 000 henkilön vähenemisellä. Tulevassa alueiden välisessä kilpailussa työvoimasta tälle ryhmälle ja lapsille suunnatut palvelut ovat keskeisessä kilpailukykyä edistävässä asemassa. Kulttuuri- ja vapaa-ajanpalvelut tukevat aktiiviväestön työssä jaksamista.

Merkittävä palvelujen käyttäjien lisäys on odotettavissa 65–74-vuotiaiden ryhmän kasvun myötä. Tuon väestöryhmän voidaan olettaa olevan hyväkuntoisia, hyvätuluisia ja halukkaita käyttämään erilaisia palveluja, ja tarvittaessa myös maksa-

maan niistä. Seniorikansalaisten joukko elää itsenäistä, täysipainoista ja vireää elämää.

Yli 75-vuotiaiden määrän kasvu vaikuttaa kahdella tavalla: toisaalta suurempi osa heistä on hyväkuntoisia ja kykenee elämään itsenäistä elämää, mutta toisaalta laitospotilaiden määrä kasvaa. Elämänlaadun takaamiseksi myös laitoksiin vietään kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluja, esimerkiksi erityisryhmien liikuntaa, musiikkiesityksiä, taideterapiaa jne.

Johtopäätökset

- KuVan rooli seudun kuntastrategioissa on vähäinen ja liittyy löyhästi hyvinvointi- ja imago-kysymyksiin. Sitä ei nähdä varteenotettavana hyvinvoinnin edistäjänä ja vetovoimatekijänä alueiden välisessä kilpailussa
- palvelujen seudullinen tuottaminen on mainittu useissa kuntastrategioissa sekä seutustrategiassa
- KuVa-sektorilla on useita rajapintoja elinkeinoelämän kehitykseen ja kansalaisten hyvinvointiin
- useimmissa kunnissa henkilökunnan ja rahan määrä on vähentynyt koko ajan, jolloin mielekäs ja tuloksekas toiminta on kyseenalaistunut
- suurempiin kokonaisuuksiin organisoituminen luo samoilla resursseilla enemmän liikkumatilaa, kun esimerkiksi hallintoa voidaan keskittää
- väestörakenteen muutos ohjaa palvelutarpeita enemmän toiminnan kuin tilojen puolelle
- panostukset sektorille ovat ennaltaehkäisyä sosiaali- ja terveystoimen puolella
- palvelujen ulkoistaminen on rajallista; erityisesti pienissä kunnissa ei välttämättä ole kenelle ulkoistaa
- muutokset ympäristössä: miten Paras-hanke vaikuttaa muihin KuVan kannalta keskeisiin kunnan toimialoihin?
- valmiita toimintamalleja ei ole

Jatkotoimenpiteet

1. KuVa-sektori otetaan osaksi Paras-hankkeen palvelujen järjestämisen toimeenpanosuunnitelmaa. Kunnat ottavat kantaa toukokuun loppuun mennessä.
2. Puitelain toimeenpano-suunnitelmassa kunnat näkevät seudullisen yhteistyön mahdollisuutena tarjota ja turvata kulttuuri- ja vapaa-aikasektorin palvelut kuntalaisille sekä liittää ne laajemmin seudun kehittämiseen.
3. Kunnat päättävät laatia seudullisen kulttuuri- ja vapaa-aikastrategian.
  - a. Kulttuurin-, liikunnan- ja nuorison tulosalueet laativat seudulliset strategiat vuoden 2008 loppuun mennessä lähtökohtana seudullinen palvelutuotanto.
  - b. Prosessissa joudutaan tarkastelemaan perusteellisesti ja arvottamaan sektorin asema kunnallisessa toiminnassa.
  - c. Tavoitteellinen prosessi sitouttaa luottamusmiehet ja viranhaltijat yhteistyöhön.
  - d. Prosessissa syntyy visio ja tahtotila toiminnan ja hallinnon järjestämiseksi.
  - e. Strategia-asiakirja tuo sektorin paremmin näkyviin ja luo puitteet sektorin tavoitteelliselle, pitkäaikaiselle kehittämiselle.

VISIO: Mikkelin seudun kulttuuri- ja vapaa-aikatoimi vuonna 2015

Mikkelin seudun kuntien kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen palvelut tuotetaan yhdessä. Kunnissa on toimivat lähipalvelut, hallinto ja kehittämistyö tehdään keskitetysti.

Seudullinen kulttuuri- ja vapaa-aikatoimi on jakautunut KuVa-prosesseihin ja tulosalueiden väliset rajat ovat madaltuneet/poistuneet. Prosessit ovat:

- tapahtumatuotanto (kaikki tapahtumiin liittyvät asiat)
- liikuntapaikkojen ylläpito ja huolto
- lasten ja nuorten asiat
- museo
- orkesteri
- uimahallit (liikelaitos?)
- kehittämissuunnitelmat (kehityshankkeet, yhtymäkohtia matkailuun, luovan toimialan hankkeisiin, koulutukseen)
- hallinto
- jne.

Lähipalvelut toimivat kuten nytkin

- nuorisotalot ohjaajineen ja kerhoineen
- lähiliikuntapaikat
- lähiliikunnan ohjaus
- taiteen perusopetus
- paikalliset tapahtumat
- kulttuuri- ja liikuntapalvelut laitoksiin ja erityisryhmille
- jne.

Hallinto

- yksi iso kunta, jossa yhden lautakunnan alainen TAI
- vastuukunta, joka tuottaa palvelut kuntiin niiden tekemän tilauksen ja keskinäisen sopimuksen perusteella. Isäntäkunta perustaa lautakunnan (tai johtokunnan, toimikunnan, lautakunnan jaoston), johon sopijakunnat valitsevat edustuksen.

Liite 1.

Mikkelin seudun kuntien kulttuuri- ja vapaa-aikatoimessa työskentelevien tehtävänimikkeet

amanuenssi, 3	· markkinointisihteeri
autonkuljettaja	· museoassistentti
elokuvakoneen käyttäjä	· museomestari
erikoiskirjastonhoitaja	· museotoimen johtaja
erityisliikunnanohjaaja	· museovirkailija, 5
erityisnuorisotyöntekijä	· nuoriso-ohjaaja, 10
hallimestari, 2	· nuorisosihteeri
informaatikko	· nuorisotoimenjohtaja
järjestelyapulainen	· osastonjohtaja, 2
kanslisti, 4	· projektityöntekijä, 4
kenttämestari	· siivooja, 8
kentänhoitajan apulainen, 2	· soittaja, 2
kerho-ohjaaja, 4	· soolosellisti
kirjastoavustaja, 2	· suunnittelija
kirjastonhoitaja, 6	· talonhoitaja-siivooja
kirjastonjohtaja	· toimistosihteeri, 4
kirjastotoimenjohtaja, 2	· työpajaohjaaja
kirjastovirkailija, 34	· uinninvalvoja, 8
konserttimestari	· ulkoalueiden työntekijä, 7
kulttuuri- ja vapaa-aikajohtaja	· urheilualueenhoitaja
kulttuuri- ja vapaa-aikasihteeri	· vahtimestari, 2
kulttuurisihteeri, 2	· vapaa-aikasihteeri
kulttuuritoimenjohtaja	· varaäänenjohtaja, 4
laitosmies, 3	· äänenjohtaja
liikuntakerhon ohjaaja, 2	·
liikuntapaikkojen hoitaja, 19	·
liikuntaryhmien ohjaaja	·
liikuntasihteeri, 3	·
liikuntatoimenjohtaja	·

Liite 2.

Mikkelin seudun kuntien kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen palvelut

Kulttuuripalvelut							
Palvelu	Hirven- salmi	Kangas- niemi	Mikkeli	Mänty- harju	Pertun- maa	Puumala	Ristiina
Kulttuuritapahtumat	2	x	x	x	x	x	x
Kulttuurimatkat	2	x		x		x	x
Kulttuuriperinne	1	x		x	x	x	x
Elokuvateatteri (kunn.)		x		x			
Teatteri/kesäteatteri			x				
· ammatti			x				
· harrastaja	1	x	x	4	1	x	x
Kulttuuritila			x				
· näyttelytila	1		x	x	x		
· muu tila	1		x				
Taiteilijoiden työtila	1		x	x			
Taiteen perusopetus							
· kuvataide			x	x	x		x
· käsityö		x	x		x		x
· musiikki	x	x	x	x		x	
· tanssi			x	x			
· sirkus		x	x				
· sanataide							
· rakennustaide							
Lasten ja nuorten kulttuuri		x	x			x	x
· kerhot, työpajat, leirit		x	x	x	x		x
Laitoksiin suunnattu kulttuurityö	x	x	x	x	x	x	
Kv-kulttuuriyhteistyö							
Museo							
· paikallismuseo	3	2	2	1	1	3	1
· ammatillisesti hoidettu			3				

Liikuntapalvelut

Palvelu	Hirven- salmi	Kangas- niemi	Mikkeli	Mänty- harju	Pertun- maa	Puumala	Ristiina
Sisäliikuntapaikka, kpl							
· liikuntasali	1	1	26	1	2	1	2
· kuntosali	2	2	7	1	1	1	1
· jalkapallohalli			1				
· tennis/squashalli			3			1	
Ulkoliikuntapaikka, kpl							
· yleisurheilukenttä	1	1	2	1	1	1	1
· pallokenttä	3	6	61	5	5	1	1
· nurmikenttä	1	1	9	1	1	1	?
· hiekkatekonurmikenttä			1				
· tenniskenttä	3	3	14	4	4	12	2
· uimaranta	1	3	26	2	6	2	1
· avantouintipaikka			5			1	
· kiekkokaukalo	2	2	14	2	2	1	2
· luistinrata	3	2	55	5	1	1	4
Uimahalli			4				
Jäähalli		1	2				
Laskettelurinne			1				
Ratsastustalli	2	2	5	2	1	1	1
Golf-kenttä		1	2				
Keilahalli			1				
Wisa Areena			1				
Ampumarata		1	1	4			
Melapirtti			1				
Liikuntatapahtumat							
· paikallinen	10	5		5		on	on
· alueellinen			2-4				
· valtakunnallinen			2-4				
Ulkoilureitit, km							
· hiihtolatu	22	100	364	75	30	36	50
· pururata tmv.	4,5	3/9	80	17	9	12	7
· moottorikelkkareitti	130	150	400	80			
· vaellusreitti	7	4/25	30	50	33	34	
· melontareitti		35					
Liikuntaryhmät, kpl							
· lasten	4	1	19**	50 lasta	1	11	8
· aikuisten	4	15	36			9*	13*
· terveysliikunta	8	13	55	19	2	3	urh.seurat
· erityisryhmät	3	5	62	8		4	sos.puoli
Muut palvelut							

* kaikki kansalaisopiston ryhmiä

** Naisvuoren uimahallissa kävi 11 677 lasta ja nuorta päiväkodin, peruskoulun ja lukion ryhmissä. Heistä 7 176 alakoululaiselle annettiin uinninopetusta. Lisäksi uimakouluihin osallistui 1 322 lasta muina aikoina. Rantakeitaassa annetaan vuosittain seudun koululaisille uimaopetusta ja -ohjausta 352 kertaa. Lisäksi muille ryhmille annetaan vesiliikunnanohjausta noin 80 kertaa.

Nuoriso

Palvelu	Hirven- salmi	Kangas- niemi	Mikkeli	Mänty- harju	Pertun- maa	Puumala	Ristiina
Nuorisotila, kpl	1	1	8	2	2	1	1
· avoinna pv/vko	4	3-4	4-5	4	3	4	5
· avoinna h/pv	3-4	3-5	4-5	4	4	3-5	7
Ohjattu toiminta tiloissa		x	x	x		x	
· kasvatuksellisia tavoitteita		x	x	x		x	x
Bändien harjoittelutila	x	x	7	x	x	x	x
Kerhot	x	x	x	x		x	x
Leirit	x	x	x	x	x	x	x
Retket	x	x	x	x		x	x
Työpajatoiminta		x	x	x			
· vakituinen		x	x	x			
· ikäryhmä		kaikki	17-25	kaikki			
Kv-nuorisotoiminta							
· nuorisovaihto			x	x		x	
· ystävyyskuntien kanssa			x	x			
· projektirahoituksella			x				
Maahanmuuttajat huomioidaan			x	x	x		
Nuorisotiedotus	x	x	x	x	suunn.	x	x
Leirikeskus	x	x	2	x		x	

Mikkelin nuorisotoimi hallinnoi muille kuin nuorisolle vuokrattavia tiloja. Se vuokraa myös retkeilyvälineistöä, pukuja jne.

Liite 3.

Mikkelin seudun kuntien liikuntatoimen kalustaselvitys.

Hannu Inkeroinen

Kalustaselvitys

Mikkelin seudun KuVa –selvitystyössä selvitettiin myös kuntien omistama liikuntapaikkojen ym. kalusto. Selvityksessä huomioitiin hankintahinnaltaan yli 5000 € arvoinen kalusto. Kaluston ikää ja kuntoa ei ollut mahdollisuus selvittää tämän työn puitteissa.

Vaatimukset kalustolle

Liikuntapaikkojen tehokkaan hoidon edellytyksenä on asianmukainen, nykyaikainen hoitokalusto sekä koulutettu ja vakinainen henkilöstö.

Jos hoitokalustosta tingitään, kärsii hoitotaso ja samalla työaika kuluu hukkaan. Mikäli vakinaisen henkilöstön sijasta käytetään tilapäistä työvoimaa, joutuu työjohto yhä uudelleen käyttämään aikaa koulutukseen. Lisäksi arvokkaan kaluston vaurioitumisen mahdollisuus kasvaa vähäisen kokemuksen vuoksi.

Vähimmäisvaatimuksena latujen hoitoon kunnilla tulisi iso latukone, jossa on murskainterät. Lisäksi tarvitaan kapeampien latujen hoitoon ainakin yksi moottorikelkka, jossa on latuhöylä. Siirtokalustoksi tarvitaan iso peräkärri.

Vähimmäisvaatimuksena jääkenttien hoitoon kunnilla tulisi olla traktori ja siihen asennettu jäänhoitokone, joka on varustettu lumilingolla. Lisäksi jäädytyskalustona letkuja tai pyörin varustettu kastelusäiliö. Lisäksi voi olla reunahöylä.

Ruoho- ja yleisurheilukenttien hoito vaatii päältä ajettavan ruohonleikkurin, puistotraktorin ja ilmastointikoneen sekä rataimurin kestopäälystetyille juoksuradoille.

Pystyleikkuria ja holkituskonetta voidaan vuokrata.

Mikkelin seudun kuntien liikuntatoimen kalusto

1. Latujen hoitokoneet ja -laitteet

Latujen hoitokaluston yleisin hoitokone on moottorikelkka, joita kunnilla on yhteensä 14. Isoja latukoneita (esim. Paana 125) on yhteensä seitsemän, joista lähes kaikki on varustettu murskaavalla latuhöylällä. Hirvensalmen Kässbohrer edustaa jo vanhentunutta kalustoa, mutta siihen on asennettu uudehko G 2 latuhöylä.

Leveiden luistelu-urien teko vaatii ison latukoneen, jossa on murskainterät.

Moottorikelkat on pääosin tarkoitettu kapeammille perinteisen tyylin latu-urille.

Mikkelin kaupungilla on 3 isoa latukonetta ja ne ovat lähes uusinta tekniikkaa.

Muiden kuntien isot latukoneet ovat pääosin käytettyinä ostettuja. Hoitokoneiden siirtoon tarvitaan siirtolavetteja ja pitkiä peräkärriä. Lisäksi ainakin Mikkelin kaupunki tekee tekolunta lumitykillä alkutalvesta kun halutaan saada ajoissa Kalevankaalle hiihto-olosuhteet.

2. Jäänhoitokoneet ja -laitteet

Jäänhoitoon tarkoitettuja hoitokoneita ovat omalla käyttövoimalla kulkevat myös sisäkäyttöön sopivat hoitokoneet, joiden uushankinta-arvo on 300-500 000 €.

Niitä jäähallin omaavilla Mikkelillä ja Kangasniemellä on yhteensä neljä.

Ulkojäillä kunnilla on käytössä traktorivetoisia jäänhoitokoneita yhteensä yhdeksän, joiden merkkejä ovat Fico, Ice Cat ja Jäämatti. Ficot ja Ice Catit on varustettu lumilingoilla, joten niillä voi poistaa myös lunta.

Nämä tyytit tarvitsevat myös vetokoneeksi traktorin, joita kunnilla on yhteensä kymmenen.

Hirvensalmella ei ole traktoria, mutta siellä käytetään yksityisiä urakoitsijoita jäänhoidossa. Lisäksi on kastelusäiliöitä, erillisiä lumilinkoja ja avolava- maastureita.

3. Kesäliikuntapaikkojen hoitokoneet ja -laitteet

Urheilukentillä ja ruohokentillä tarvitaan monenlaisia hoitokoneita. Ruohoa leikataan, ilmastoidaan, lannoitetaan, ruiskutetaan jne. Kaikkiin näihin töihin on oma erikoiskalustonsa, joista osaa käytetään vain muutamia päiviä vuodessa.

Ruohonleikkurit ovat yleensä omalla koneella varustettuja, mutta muu erikoiskalusto tarvitsee vetokoneeksi traktorin.

Mikkelin kaupungilla on paljon ruohokenttiä ja sillä onkin kattava kalusto kaikkiin edellä mainittuihin töihin. Muilla kunnilla on koneita vain ruohon leik- kaamiseen.

Kestopäälystetyillä urheilukentillä käytetään raitimureita ehkäisemään vettä läpäisevän päällysteen tukkeutumista.

4. Muu kalusto

Yleisurheilussa tarvitaan monenlaisia urheiluvälineitä ja mittalaitteita. Yli 5000 euron arvoisia laitteita ja välineitä ovat maalikamerat sekä seiväshypyn alastulopehmusteet ja telineet. Nykyisin seudulla järjestetään melko vähän kansallisen tason tai sitä korkeampia kilpailuja, joten esimerkiksi maalikameran hankkiminen joka kentälle lienee turhaa.

Yhteistyömahdollisuudet

Kuntien välisen yhteistyön mahdollisuuksia ovat muun muassa kaluston lainaus, tietotaito ja käytetyn kaluston myynti tai välitys suoraan toiseen kuntaan. Kaluston lainauksessa tulee huomioida mahdollinen vuokraushinta ja mahdollisen käyttäjän palkka eli tuotteistaminen. Monet monimutkaisempien koneiden ja laitteiden käyttö vaatii ammattihenkilökunnan. Tietotaidon siirto naapurikuntiin voidaan toteuttaa esimerkiksi järjestämällä yhteisiä koulutuspäiviä.

Liikuntapaikkojen hoito- ja huoltokalusto

	Hirven- salmi	Kangas- niemi	Mikkeli	Mänty- harju	Pertun- maa	Puumala	Ristiina
Ladut:							
-moottorikelkat	1	2	4	2	2	2	1
-latukoneet isot	1	1	3	1		1	
-mönkijä (lumiteloilla)	(1)		1				
-siirtolavetti			1				
-peräkärri pitkä			1				
-lumitykki		1	1				
Jäänhoito							
-jäänhoitokone		1	3				
-traktorivetoinen jäänhoitokone	1		5	1		1	1
-traktori		1	5	1	1	1	1
-kastelusäiliö			1		1		
-lumilinko			2				
-avolavamaasturi			3				
Kenttienhoito kesä:							
-rataimuri		1	1	1			
-ruohonleikkuri päältä ajettava		1	2			2	
-traktori ym.leikkuri			1			1	
syväilmastointikone			1				
-pystyleikkuri			2				
-holkituskone			1				
-ruiskutuskone			1				
Muu kalusto							
-maalikamera			1				
-seiväshyppykasa		1	1	1		1	1

Lähdeluettelo

Aluevaiheen materiaalit V. Koulutus-, kulttuuri-, vapaa-ajan ja liikuntatoimen palveluiden valmisteluryhmän tekemä vaihtoehtojen arviointi. www.intermin.fi/hankkeet/paras/

Etelä-Savon vastaukset kunta- ja palvelurakennemuutoksen aluevaiheen kysymyksiin. Etelä-Savon maakuntahallitus 13.2.2006.

Fogelholm, Mikael – Vuori, Ilkka (toim.), Terveysliikunta. Jyväskylä 2005.

Haasteena huomisen hyvinvointi – miten liikunta lisää mahdollisuuksia? Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu II. Tutkimuskatsaus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 124. Helsinki 2000.

Hyyppä, Markku T. – Liikanen, Hanna-Liisa, Kulttuuri ja terveys. Helsinki 2005.

Hyyppä, Markku T., Me-hengen mahti. Keuruu 2005.

Itä-Suomen läänin peruspalvelujen tila 2005. www.laainhallitus.fi/ita/suomi/peruspalvelut2005

Kainulainen, Kimmo, Elämyksistä elinkeinoja. Kulttuuri-tapahtumien paikallistaloudelliset merkitykset maaseutukunnille ja kaupungeille. Seinäjoki 2004.

Kainulainen, Kimmo, Kunta ja kulttuurin talous. Tulkin-toja kulttuuripääoman ja festivaalien aluetaloudellisista merkityksistä. Tampere 2005.

Kauranen, Aki, Mikkelin seudun kulttuuri- ja vapaa-aika-toimen seutuseelvitys 2006. Mikkelin seudun aluekeskus 2006.

Kauranen, Aki, Modernit palvelut – postmodernit asiakkaat. Mikkelin seudun nuoret ja nuoriso-, kulttuuri- ja liikuntapalvelujen käyttö. Pro gradu-tutkielma, Kuopion yliopisto, sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos, nuorisokasvatuksen maisteriohjelma 2006.

Kinnunen, Jari, Kunnallinen kulttuuritoimi Itä-Suomen läänissä. Itä-Suomen lääninhallituksen julkaisuja 124. Kuopio 2006.

Kunta- ja palvelurakennemuutistus. Kunnat toteuttavat uudistuksen. Suomen Kuntaliitto. Laki kunta- ja palvelurakennemuutuksesta. 9.2.2007.

Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu. Tieteellinen katsaus. Jyväskylä 1994.

Nuorisotyö ja –politiikka. Perustietoa nuorisotoimialasta. www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/Liitteet/NUORISOTYX_JA_POLITIIKKA.Pdf

Opetus- ja kulttuuripalvelujen monimuotoiset järjestä-mistävät – selvitys sivistystoimen palvelurakenteesta. Suomen Kuntaliitto 2005.

Palveleva Etelä-Savo 2013, ”Etelä-Savon menestyksen avaimet”. Etelä-Savon maakuntaliiton julkaisu 69:2006.

Puitelain toteuttaminen. Toimeenpanon tietopaketti kun-nille. Suomen Kuntaliitto, Efeko Oy 2007.

Siivonen, Katriina (toim.), Kulttuurista kestävyttä. Vaa-jakoski 2006.

Valtioneuvoston asetus kunta- ja palvelurakennemuudis-tusta koskevien tietojen toimittamisesta valtioneuvostol-le. 15.2.2007.

Vapaan sivistystyön oppilaitosrakenne ja palvelukyky. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 16. http://www.edev.fi/img/portal/19/julkaisu_nro_16. Haettu 31.1.2007.

Wiilenius, Markku, Luovaan talouteen. Kulttuuriosaami-nen tulevaisuuden voimavarana. Helsinki 2004.

Yksitoista askelta luovaan Suomeen. Luovuusstrategian loppuraportti. Opetusministeriön julkaisuja 2006:43.

